

SLEKT OG DATA

Medlemsblad for DIS-Norge, Slekt og Data

Årgang 25 nr. 4 2014

**Ny Riksarkivar vil vektlegge samarbeidet med
DIS-Norge
Slektstreff på første klasse
Virket 1800-tallsmedisinen?**

Leder

Medlemsblad for DIS-Norge, Slekt og Data. Utkommer med 4 nummer pr år.

Abonnement for bibliotek og liknende institusjoner kan tegnes for kr 410,- pr år.

Annonser kan tegnes ved henvendelse, telefon 22 42 24 00; e-post generalsekretar@disnorge.no

DIS-Norge, Slekt og Data
Post/besøksadresse:
Øvre Slottsgate 2B, 0157 Oslo
Telefon: 22 42 24 00
www.disnorge.no

Redaktør:
Aina Johnsen Rønning,
slekt-og-data@disnorge.no

Opplag: 10 000

Produksjon og trykk:
Aktiv Trykk AS/Gamlebyen
Grafiske AS

Layout: Grongstad Grafiske
ISSN 0803-0510

Syv magre år?

Statsbudsjettet er lagt fram, og mange venter på Stortingets behandling i desember. Det er først når budsjettet er vedtatt, at vi vet hva resultatet blir. Hva betyr egentlig statsbudsjettet for en organisasjon som vår?

Mange av organisasjonene under paraplyen Kulturvernforbundet får statlig grunnstøtte. DIS-Norge, Slekt og Data hører under samme paraply, og vi søker hvert år om statlig grunnstøtte, på lik linje med våre søsterorganisasjoner. Hvorfor? Fordi vi er viktige bidragsytere innen det frivillige kulturminnevernet. Vi bidrar til å bevare og gjøre tilgjengelig viktige kilder for person- og slekthistorie. Dette er kilder som gir liv til gjenstander og bygninger – det som tradisjonelt ligger inn under det materielle kulturvernet. Vi hjelper enkeltmennesker og grupper til å få bedre forståelse om seg selv og sitt opphav. Det handler til syvende og sist om livskvalitet, og det handler om kulturarv.

Nå har DIS-Norge, Slekt og Data hatt et høyt aktivitetsnivå i mange år, uten slik statlig grunnstøtte. Vi skal klare å drive videre også. Men det som er en større trussel, er forslaget om å fjerne 40 millioner i tilskudd til studieorganisasjonene. Styret i DIS-Norge, Slekt og Data, ønsker å satse på nettopp kursvirksomhet for medlemmene de nærmeste årene. Vi vil at organisasjonen vår skal kjennetegnes ved å være åpen, synlig og profesjonell. Vi skal gjøre både tillitsvalgte og medlemmer enda mer dyktige i det de gjør, og for å få til det, må det legges til rette for gode, relevante kurs. Allerede i dag gjennomføres det mange slike kurs rundt om i landet, i regi av distriktslagene. For hvert kurs som kan godkjennes av studieforbundet vårt, får vi støtte. Hva skjer med dette hvis det kuttes med 40 millioner?

Jeg er imponert over det flotte arbeidet distriktslagene bedriver, og av den entusiasmen og det engasjementet lederne våre står for. La oss ta godt vare på våre tillitsvalgte! Hvis du som medlem deltar på et medlemsmøte, et kurs, eller andre aktiviteter – eller hvis du sender en epost og får svar – husk å si takk innimellom. Husk at våre tillitsvalgte gjør alt på fritida, og en positiv tilbakemelding er ofte eneste belønning. Vi har alle et ansvar for å holde motivasjonen oppe for de som driver organisasjonen vår videre, det er bensinen som driver motoren.

DIS-Norge går ikke syv magre år i møte. Vi legger heller ikke syv magre år bak oss. Det har skjedd mye de årene organisasjonen vår har eksistert, og vi tar mål av oss til å bli enda mer levedyktige i årene framover. Men det kreves av oss at vi prioriterer hardt når vi skal bruke de ressursene vi har. Vi må gjøre de viktige tingene, og vi må gjøre de viktige tingene riktig.

Tone Moseid
leder

Foto: Aina Johnsen Rønning

Redaktørens leder

I dag kan man finne frem til personopplysninger om de fleste via søkemotorer som Google. I mai kom en avgjørelse i EU-domstolen som kan endre på dette. Spanjolen Mario Costeja González ville ha fjernet et googletreff på navnet hans i forbindelse med en tvangsauksjon, og gikk til EU-domstolen for å få Google til å fjerne søkeresultatet. Dommen, med kallenavnet «The right to be forgotten» går ikke langt nok mener mange, som vil nekte «ikke-kuraterte tjenester», altså tjenester som ikke har noen redaktør eller kurator, å offentliggjøre personopplysninger. Journalister, forfattere og kunstnere har i dag vide hjemler i lovverket for å offentliggjøre personopplysninger i ytringsfrihetens navn. Søkemotorer er ikke nevnt i unntakene til en ellers streng personvernlovgivning.

Det finnes allerede mange tekniske løsninger som anonymiserer personopplysninger. Man kan blant annet programmere sidene slik at de ikke er indekserbare for søkemotorer. Dette er enkel teknologi som for eksempel publiseringsverktøyet Wordpress har som en tilleggstjeneste. Presset øker fra mennesker som mener uheldige opplysninger om dem selv bør fjernes. Nettet har ingen utløpsdato, og negative opplysninger om deg vil leve videre for evig. Flere har derfor tatt til orde for at aviser og andre som har rett til å legge ut negative personopplysninger, må fjerne dette i løpet av et par år.

Døde mennesker har i mye mindre grad enn levende rett til personvern. Man kan dermed tenke seg en teknisk løsning der personnavn ikke dukker opp i søkemotorenes treff fra 2-60 år etter at personopplysningene er publisert. En an-

nen løsning kan være at slektsforskere og andre må inn til Nasjonalbiblioteket for å kunne få treff på sine forfedre. Stortinget har valgt en tredje løsning når det gjelder offentliggjøring av skattelister. Alle kan søke på hva naboen tjener, men naboen blir varslet om hvem som har søkt opp opplysningene.

Uansett hvilke løsninger man velger, kan hensynet til folks personvern gå på bekostning av slektsforskernes enkle vei til personopplysninger. Vi vil aldri gå tilbake til tidligere tider der man måtte oppsøke et arkiv og bla i gamle bøker om man ville finne ut noe om forfedrene sine, men det kan hende at personsøk blir gjort vanskeligere eller dyrere. Dommen fra EU-domstolen gir et tydelig signal om at vanlige folk har rett til å legge vonde hendelser bak seg – også på nett.

Aina Johnsen Rønning
redaktør

Foto: Manami Ozaki

Innhold

Utrolig viktig samarbeid	4
Fikk donert Office 365 til laget!	6
Mette takket av	7
Slektstreff på første klasse	8
172 skammelgedager	12
Virket 1800-talls medisinen	14

Forsiden

Den nye riksarkivaren Inga Bolstad hadde sittet i jobben i få uker, da hun møtte DIS-lederne på samlingen i november. Bolstad kommer fra Skatteetaten, så overgangen til arkiv, kultur og historie var brå, kunne hun fortelle. Men det er mye morsomere å få presentert gamle slekts historier, håp og drømmer enn skatt og tall, kunne hun også avsløre. Hun hadde allerede fått mange gode tilbakemeldinger på vår slektsforskerdag, og arkiver over hele landet ønsker å vise frem hva de har i arkivene. For å få gammelt nytt ut på digitale plattformer, trenger hun hjelp fra frivillige som DIS-Norge. Derfor er samarbeid så utrolig viktig for Arkivverket, og derfor er DIS-Norge viktig for den nye riksarkivaren.

– Utrolig viktig samarbeid!

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Det er klart at Arkivverket er veldig interessert i å samarbeide godt med DIS-Norge, sa riksarkivar Inga Bolstad da hun besøkte ledersamlingen i november.

Inga Bolstad har bare vært riksarkivar i noen få måneder da hun dro opp til Gardermoen for å introdusere seg selv for distriktslederne i DIS-Norge. Det hadde vært en bratt lærecurve for Bolstad, som kom fra Skatteetaten, og DIS-ledelsen hadde sendt henne 15 si-

der for å lese seg opp på Norges største slektsforskerorganisasjon.

– Vi må bli bedre til å gi anerkjennelse til de bidragene som DIS-Norge gir i våre prosjekter, sa Bolstad som hadde fått en rekke utfordringer i fanget.

– De største utfordringene er å få det som er digitalt skapt inn i arkivene våre. Noe annet vi vil fokusere på, er å lage selvbetjeningsløsninger slik at publikum kan finne det som er i våre arkiver, sa Bolstad.

Unikt i verden

Bolstad hadde allerede rukket å dra på en internasjonal konferanse for å møte andre riksarkivarer, og der ble hun møtt med misunnelse. Ingen andre land har et gratis, åpent og omfattende digitalt arkiv. Frivillige krefter som DIS-lag og ildsjeler er helt nødvendig for å videreutvikle digitalarkivet, sa Bolstad.

– Vi er også positive til at slektsforskere landet over kommer med innspill på hvilke kilder som bør prioriteres for

◀•••• Riksarkivar Inga Bolstad ser gjerne at DIS-Norge og Arkivverket samarbeider enda tettere, både når det gjelder transkribering av kirkebøker og folketellingen av 1875. Historisk befolkningsregister er et annet prosjekt der Bolstad håper på hjelp fra slektsforskerne. Tone Moseid er glad for at Arkivverket fortsatt vil ha fokus på åpne, digitale tjenester.

skanning, både nasjonalt og regionalt. Bilder er også gode kilder, og vi har utrolig mange bilder som bør digitaliseres. Vi er en av de som gjerne vil ha en bit av dere for å styrke våre tjenester, men uansett hva dere velger å prioritere, vil det styrke oss, sa Bolstad.

Godt samarbeid flere steder

Jan Gulliksrud i DIS-Rogaland benyttet sjansen til å takke for et godt samarbeid med Statsarkivet i Rogaland.

– Vi hadde vært på legd en stund, og motivasjonen i DIS-Rogaland hadde dalt. Så tar den nye statsarkivaren i Rogaland kontakt med meg for å høre om ikke vi kunne samarbeide. Jeg ble rent rørt, og nå får vi låne lokalene deres og er der en gang i uka, sa Gulliksrud.

– Og enda bedre skal det bli, for nå kommer det jo et Arkivenes Hus i Rogaland. For oss er dette viktig, for uten et slikt samarbeid hadde ikke arkivene vært en møteplass slik de er i dag, sa riksarkivar Inga Bolstad.

– Vi har et tilsvarende samarbeid med Oslo Byarkiv, der våre medlemmer er til stede i lesesalen en gang i uka. Det har ført til at besøket har økt betydelig. Mange har angst for å spørre arkivarene, og det er mye enklere å be oss om hjelp, sa Carl Birger van der Hagen, DIS-Oslo/Akershus.

– Vi har et veldig bra samarbeid med statsarkivet i Kristiansand, og jeg føler meg inkludert og som en brikke i en videre utvikling av arkivet. Tidligere måtte vi ha slektsforskerdagen på Universitetet, men nå har de oppgradert internettet og laget en foredragssal, slik at vi kan ha det på arkivet, sa Per Valebrokk i DIS-Vest-Agder.

– Arkivene har ingenting imot at vi digitaliserer og indekserer. De vil ha det scannede bildet slik at de kan legge det ut offentlig, men vi kan gjøre det søkbart og lage det som en medlemsfordel. DIS-Vestfold har inngått en slik avtale, og da kan slektsforskere velge mellom å bla seg gjennom store mengder inn-scannede sider, eller bli medlem i DIS-Norge og søke enkelt i kildene, sa Morten Thorvaldsen, nestleder i DIS-Norge.

Microsoft har donert Office 365 til DIS-Hordaland, og de tillitsvalgte er i full gang med å samarbeide via nettskyen.

Fikk donert Office 365 til laget!

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Tore Mehl i DIS-Hordaland leste i IT-avisen at Microsoft nå donerer sin kontorpakke Office 365 til frivillige organisasjoner. Det tok Mehl bokstavelig, og søkte om donasjon til hele DIS-Hordaland.

Nå er DIS-Hordaland oppe i skyen med Office 365, og Mehl vil hjelpe andre DIS-lag med å søke. DIS-lagene tilfredsstiller Microsoft sine kriterier, men man må kjøpe et eget domene som er knyttet opp mot organisasjonsnummeret. I tillegg må man skrive litt informasjon om laget som lastes opp i skyen. Prosessen tok noen måneder, men da Mehl endelig fikk et positivt svar fra Microsoft, fikk han en kontorversjon med ubegrenset antall brukere. Dette kan også vanlige medlemmer nyte godt av.

Samarbeid i skyen

Microsoft Office 365 er den skytjenesten bedrifter satser mest på for tiden. Andre skytjenester som finnes er blant annet Dropbox, JottaCloud og Google Docs. I Microsoft Office 365 lagres alle dokumenter i nettskyen og kan hentes ned eller redigeres hvor som

helst – fra hvilken som helst type datamaskin/smarttelefon, så lenge man har en nettleser tilgjengelig.

Løsningen er perfekt for prosjektarbeid og styrearbeid, fordi mange kan jobbe med dokumenter og annen informasjon samtidig. DIS-Hordaland bruker løsningen blant annet til Hanseaterprosjektet deres og registreringsprosjekter.

– Samarbeid er det viktigste for de nye skytjenestene. Vi brukte Dropbox tidligere, men følte det var litt skummelt i og med at en bruker kan slette et helt prosjekt for alle brukerne. Nå kan jeg enkelt styre hvem som får tilgang til hva, jeg kan se hvem som har gjort hva, og jeg kan gjenopprette om noe er slettet ved en feiltakelse, sa Mehl på ledersamlingen i november.

Brukerne må ikke ha Microsoft Office på egen maskin for å gjøre enkel redigering, dette kan gjøres direkte i nettleseren. Man kan også kjøre en PowerPoint-presentasjon fra en maskin som ikke har installert PowerPoint. I tillegg har en også en mengde andre funksjoner, som OneDrive, videokonferanser, chat, e-post og nettsted. Utrolig nyttig for laget, sa en fornøyd distriktslagsleder.

Hva med slektsforskerdagen?

AV AINA JOHNSEN RØNNING

En arbeidsgruppe skal se på om Slektsforskerdagen fungerer slik den var ment å gjøre.

Mens DIS-Nord, DIS-Rogaland, DIS-Oslo og Akershus og DIS-Møre og Romsdal har over hundre besøkende til sine Slektsforskerdager, er det mange distrikter som har problemer med å få trukket folk. Nå skal man gå gjennom denne årlige tradisjonen.

– Problemet vårt er at det er krim-festival akkurat den uka i Kongsberg. Da er det vanskelig både å trekke publikum og få PR i forkant. Kanskje kunne

man valgt selv når man ville arrangere slektsforskerdagen, og muligens også velge tema mer fritt. Det har ikke alltid vært like enkelt å få til noe som passer med årets tema, sa Hilde Wedde.

– Tema kan være et problem. Mange følte nok at 1814 var terpet vel mye på da vi kom til oktober og skulle ha slektsforskerdagen, sa Carl Birger van der Hagen.

– I Rogaland samarbeidet vi med andre, for eksempel menigheter som får stå på stands og vise frem kirkebøkene sine. Det trekker mange folk, sa Jan Gulliksrud.

- Vi har hatt slektsforskerdagen på Vikingskipet, med 3000 innom standen vår. DIS-logoen ble trykket i alt av materiell til messa, og noen mente at det ga oss en PR-effekt verdt 300.000,- sa Johny Ferbu i DIS-Hedemark.

Mette takket av

På DIS-Norges ledersamling i begynnelsen av november ble Mette Gunnari takket av som generalsekretær etter nesten syv travle og begivenhetsrike år. Mette er DIS-Norges første generalsekretær, og hun har bidratt til å utvikle organisasjonen fram til det den er i dag, med entusiasme og engasjement.

Hun fikk overrakt hedersprisen til DIS-Norge, Slegt og Data – DIS-bjørn. Den er forbeholdt de som har gjort en spesiell innsats for organisasjonen.

Mette fikk også overrakt gave (en vase) og blomster fra styret, som takk for en flott innsats gjennom mange år.

På bildet ser vi overrekkelse av DIS-bjørnen fra styreleder Tone Moseid. Foto: Aina J. Rønning.

Den yngste var 6 uker gammel, og den eldste 76, da 167 etterkommere fra 7 land møttes for å feire sin felles forfar; eidsvollsmannen Fredrik Meltzer.

Slektstreff på første klasse

AV AINA JOHNSEN RØNNING. FOTO: MARTHE MARIE MELTZER OG TROND YDERSBOND

Helle Margrete Meltzer samlet 167 slektninger fra 7 land til et slektstreff utenom det vanlige.

Meltzer har tre eidsvollsmenn blant forfedrene sine og kalles derfor en trippelletterkommer. Da «Adopter en eidsvollsmann»-prosjektet ble lansert for noen år siden kastet hun seg ut i det med stor iver, men la mest arbeid i eidsvollsmannen som er opphavet til hennes eget etternavn.

Fredrik Meltzer var eidsvollsmannen som kom med det «endelige» flaggutkastet – på tross av at han ikke satt i flaggkomiteen. Han fikk 13 barn med kona Margaretha Stub, og åtte av disse fikk selv mange barn. Helle Margrete Meltzer måtte dermed begrense seg til etterkommerne etter to av barna hans da hun skulle invitere til slektstreff. I løpet av arbeidet med eidsvollsmannsprosjektet vokste nemlig antall levende etterkommere betydelig.

– Jeg samarbeidet med Eva Tomter, som er helt rå på søk. Hun fant blant annet frem til mange av de såkalt «uekte» barna. Jeg har ingen skrupler med å ringe eller sende e-post til kjente og ukjente i inn- og utland, og fikk kontakt med mange på den måten. Blant annet en stor gruppe etterkommere i Spania, og en stor gruppe i Argentina. Jeg ba alle om å sende inn bilder av seg selv og eldre slektninger dersom de hadde det, slik at jeg fikk oppdaterte slektstrær jeg kunne sende rundt. Det ble en stor gulrot for mange, sier Meltzer.

Det var en mail fra de argentinske etterkommerne som fikk snøballen til å rulle. De ville nemlig komme på besøk og møte sine norske slektninger.

– Da jeg fikk denne mailen våren 2013 ble jeg ærlig talt litt skrekkslagen. En ting er å ha kontakt på mail, noe annet er å underholde fremmede slektninger i flere dager. Etter å ha gått

i tenkeboksen en stund, kom jeg frem til at jeg da heller ville lage et slektstreff. Og, hva var mer naturlig enn å legge det til 17. mai – med besøk i Eidsvollsbygningen dagen etter? I juli i fjor sendte jeg ut en prøvemail, og fikk overveldende respons. 150 slektninger sa ja med en gang, sier Meltzer.

Hun fikk med seg tre andre til å hjelpe, og resultatet ble ekstraordinært. Ikke bare skreddersydde de et opplegg med festmiddag i Oslo Militære Samfund og egen omvisning på Eidsvoll, de laget buttons, informasjonsmappe og et stadig navnelappsystem med fargekoder ut fra hvilken gren den enkelte deltaker tilhørte. Man hadde til og med samlet informasjon om hobbyer og yrke til de forskjellige.

– Jeg la nok litt for mye arbeid ned i dette, men jeg ville at de lett skulle finne hverandre, slik at det blir et nettverk også fremover, sier Meltzer. Hun laget blant annet fem to meter

brede slektstrær som hang oppe i selskapslokalet for å illustrere hvordan man var i slekt.

– Det var veldig mange fra samme etterkommergruppe som aldri hadde truffet hverandre, og som var veldig spente på hverandre, forteller Meltzer. For at de skulle bli enda bedre kjent, ble de plassert etter yrke og interesse på festmiddagen dag to.

Bryllupsreise

I og med at Meltzer var så tidlig ute, kunne gjestene planlegge ferien etter datoen for slektstreffet. En del av spanjolene foretok en rundreise i Norge før de kom til slektstreffet, og et par av gjestene i den argentinske grenen hadde til og med planlagt sitt eget bryllup ut fra slektstreffet, og la bryllupsreisen til Norge og Eidsvoll. De feiret bryllup i Luxembourg i forkant, slik at alle argentinerne kunne feire sammen med dem før de reiste nordover. Meltzer og hennes lille komite fikk også noe sponsing, slik at slektstreffet ikke ble så dyrt for de langveisfarende.

Naturlig nok var man snarrådig nok til å sikre seg billetter til plassene foran slottet, og det var en av de flotteste minnene for etterkommerne.

– Folk var veldig rørt av feiringen, folkehavet, alle bunadene, kongen som tok av seg hatten for hver ny skole og at vi klarte å feire nasjonaldagen så flott uten at det på noen måte ble nasjonalistisk, sier Meltzer stolt.

– Hva har alt dette gitt deg personlig?

– Det har gitt veldig mye avkopling

Tre svenske søstre. Fra venstre mot høyre: Sanne, Inger og Bodil Sihm.

Tre av argentinerne på Slottsplassen: Fra venstre mot høyre: Carolina Oriz, Victoria Meninato og Paula Meninato.

Spanjolene på trappen: Hver slektsgren hadde sin egen fargekode. På trappen alle spanjolene med fargekode grønn på navnelappene.

Honeymooners: Victoria Meninato giftet seg med sin Martin Weinhold tre dager før slektsstevnet, i Luxembourg, slik at Norges-turen ble bryllupsreisen deres.

Velkommen til slektsstevne: Clamer og Anne Line Meltzer (far og datter) tar imot på trappen til Oslo Militære Samfund.

En av de yngste deltakerne, Edvard Gjøs, 8 år gammel, men velkomsthatten på hodet.

Studering av slektskart: Bildet viser en av de fem slektskartene som ble laget og utstilt sammen med kopier av gamle bilder.

Organisasjonskomiteen ble etablert i august 2013 og besto av Marthe Meltzer, Anne Line Meltzer, Helle Margrete Meltzer og Eva Tomter (fra venstre mot høyre).

og glede, så jeg har mye å takke «Adopter en eidsvillmann»-prosjektet for. Dette har holdt meg i ånde i nesten all fritid i tre år, og kulminerte med slektsstevnet i mai. Personlig liker jeg å spekulere på om vi har noen fellesstrekk. Vi var en utrolig ressurssterk gjeng, og jeg liker å tenke at fellesnevnerne oss i mellom er samfunnsengasjement, usnobbethet og humor. Eidsvillmannen Fredrik Meltzer hadde

selv mye av dette; på gravsteinen hans står han titulert som «overfiskevraker». Han satt flere perioder på Stortinget, var Bergens første børskommisær og var fransk visekonsul i Bergen. Det kunne jo stått alt mulig annet, men han ville bli husket som overfiskevraker, ler Meltzer.

På tross av alt arbeidet Meltzer har lagt inn i eidsvillmannsprosjektet og sine eidsvillsmenns etterkommere, er

ikke arbeidet helt ferdig enda.

– Nå jobber vi med en slektsbok med bilder fra stevnet, informasjon om de ulike slektene og foredragene som ble holdt under stevnet. Boka blir bra, den. Så på spørsmålet ditt om hvor krevende dette har vært kan jeg bare svare at det går ikke an å si hvor lang tid dette har tatt, sier Meltzer fornøyd.

Ekstraskatten 1762 er skannet

AV AINA JOHNSEN RØNNING

23. september 1762 – ble det bestemt at det norske folket måtte betale en ny skatt. Manntallene som da ble utarbeidet, er en gullgrube for slektsforskerne. Nå er disse skannet og gjort tilgjengelig i Digitalarkivet.

Alle over 12 år måtte betale denne skatten, og manntallet for distriktene inneholder som regel navnet på alle de som var i husholdningen. I byene finner man ofte bare navnet på hovedpersonen i familien. Ekstra spennende med disse skattelister er at de inneholder opplysninger om avgang og tilgang fra måned til måned, slik at du kan følge en familie på nært hold gjennom flere år. For befolkningen i 1762 var imidlertid ekstraskatten en stor byrde. Staten manglet penger fordi man fryktet angrep fra Tyskland under den europeiske syvårskrigen og mobiliserte store styrket ved grensen i sør. Denne mobiliseringen kostet så mye at man la en ekstraskatt på en riksdaler per person –

”Hoved Mandtall Over De af Mand- og QvindeKiøn, hvilke have opnaaet Deres 12te Aar Udi Ide og Marckers Fogderie ...”.
(Rentekammeret, Fogderegenskap, eske 97, EA-4092/R01/L0097)

noe som utgjorde en skatteøkning på 50 % for den jevne norske bonden. Skatten vekte stor motstand, - og voldelige opptøyer. Selv om folket ble møtt med lettelser i skattebyrden, gikk det ti år før ekstraskatten var helt borte. Motstanden gir slektsforskere ytterligere informasjon, for det ble ført lister over restanser for de som nektet å betale skatten, lister for fattige som slapp, lister over hvem som betalte de fattiges skatt og lister over de rike som måtte betale ekstra skatt.

Kilde: Arkivverket

Trykkleif

Slekt og Data låg i postkassa i dag, alltid like velkommen, og eg les og blar og har det kjekt. Så ser eg eit ord i din leiar som eg ikkje kjennar att: «...seriøs slektsgransking er nitidig arbeid...»

Nitidig arbeid? Nytt omgrep, betyr det arbeid som skal gjerast i ni-tida om morgonen, tru? Eller kanskje eit arbeidsom er nitrist og tek lang tid?

Men så kjem eg på det; du meiner sjølv sagt nitid, ikkje sant? Fort gjort å gå litt feil her, tenkje parallellt til samtidig, notidig, og liknande. Men

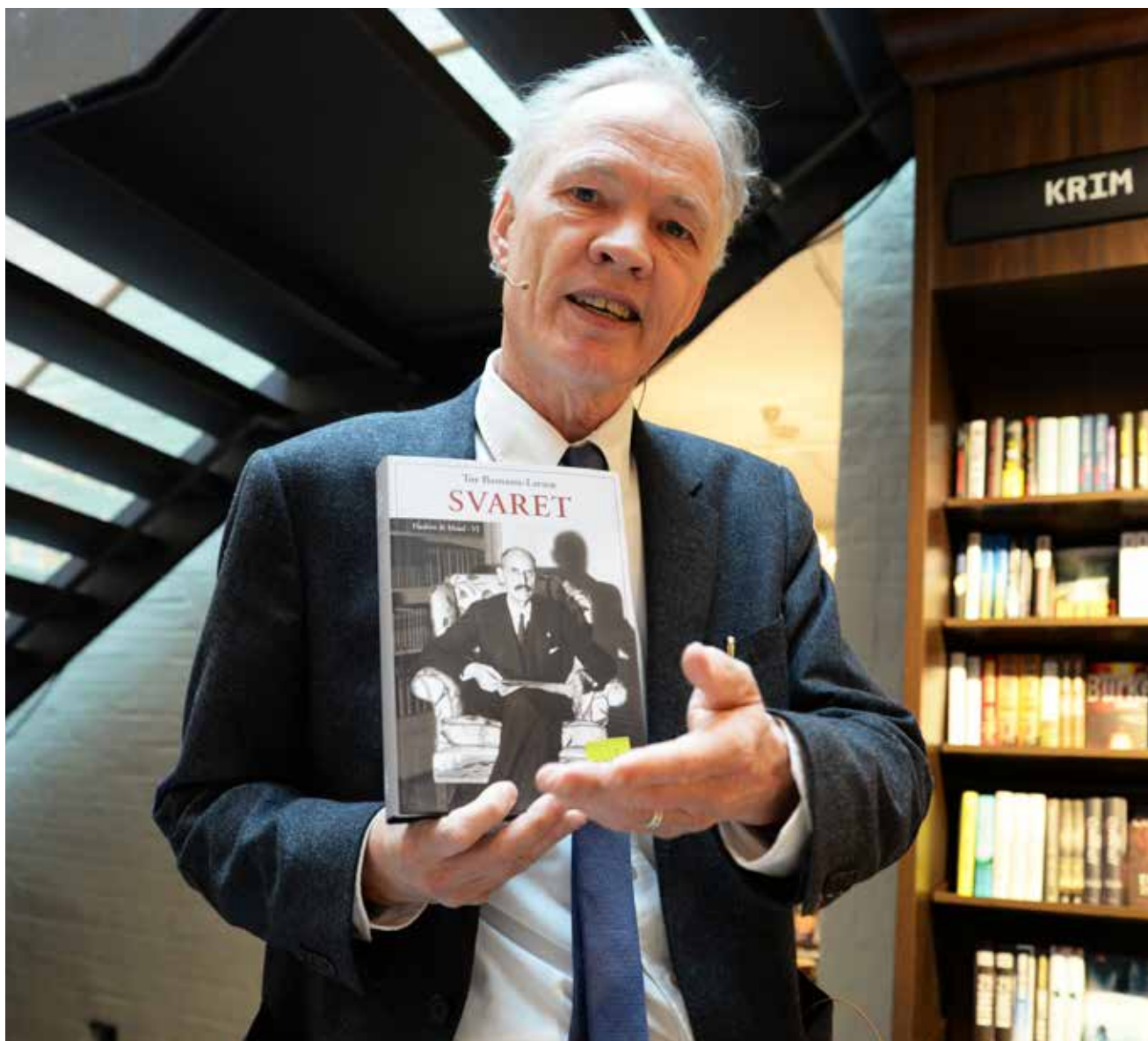
nitid er eitt ord vi har fått frå latin, der nitidus betyr elegant, avleidd av verbet notoere, å skina, og som i norsk har fått betydingar som fin, sirleg, nøyaktig, omhyggeleg.

Ellers; takk for eit fint blad som alltid har noko av interesse, sjølv for ein måteleg ivrig slektsgranskar som underskrivne.

Med gode helsingar
Sveinung Eide

LESERBREV

172 skammelige dager

AV AINA JOHNSEN RØNNING

I boka «Svaret» har Tor Bomann-Larsen skrevet om de dagene i 1940 som andre historikere har utelatt å si noe om.

Den politiske eliten i Norge forhandlet høsten 1940 med tyskerne om å oppheve norsk grunnlov, avskrive Elverum-fullmakten, avsette kongen og oppløse Stortinget.

Bomann-Larsens bok «Svaret» viser at det var kongen i eksil som sto i mot tyskerne, ikke den norske eliten som ble i landet. Han er nådeløs og

grundig i sin gjennomgang av hvordan de norske aktørene steg for steg overga norsk selvstendighet og frihet i møtene med de tyske forhandlerne.

Tyskland hadde Norge i en jernhånd 1940, med et administrativt råd. Vi manglet imidlertid en utøvende politisk myndighet. Man kunne velge et styre med tyske kommissærer, en Quisling-regjering eller et riksråd med medlemmer godtatt av okkupasjonsmyndighetene. Den norske eliten som var igjen i landet ville absolutt ikke ha Quisling. De vurderte det som bedre

å finne et kompromiss med Hitler og hans stedlige diktator Josef Terboven. Stortinget ble samlet på nytt og avsatte i praksis Kongen og seg selv. Man ville heller ha inn barnekongen Harald. Kong Haakon sa nei to ganger. Han holdt løftet fra 1905 om å være trofast mot forfatningen og folkestyret.

– Telegrammet 27. juni var rettet til kongen personlig. Man hadde avviklet regjeringen, så det var ikke noen igjen å spørre. Det er også kongen personlig som svarer. Vi har kladden – tre setninger om at Stortinget ikke har noen

konstitusjonell rett til å spørre kongen om dette, og at abdikasjon ikke står i grunnloven og dermed ikke er noe alternativ. Tvert i mot er den første setningen i grunnloven at kongeriket er konstituert, sa Bomann-Larsen på et forfattertreff i vår.

På spørsmål fra salen, om hvorvidt Bomann-Larsen tror kongen er fremsynt i svaret sitt, eller om det bare bunner i hans sterke integritet, svarer Bomann-Larsen at det nok først og fremst handlet om integritet.

– Kongen var ingen stor intellektuell kapasitet, snarere en middelhavsfarer. Han hadde integritet, og stor troskap overfor gamle venner og for offiserenes æreskodeks. I 1905 avla han en ed om å regjere etter konstitusjon og lover, og da viker han ikke fra det. Hans integritet blir avgjørende når den stilles på en historisk prøve, sa Bomann-Larsen.

Uavklart situasjon

I de 172 dagene fra kongen forlater Slottet til Terboven skjærer igjennom og setter inn et tysk styre, er det uavklart hvem som skal være konge og hvilket styre som er gjeldende. Bomann-Larsen viser til at både i 1814 og i 1905 hadde man en like lang og uavklart periode.

– I alle disse tre skjebneårene ligger det i flere måneder et alternativ der. I 1940 var alternativet prins Harald – kongens eget barnebarn, og Tyskland som samarbeidspartner i den storgermanske planen. I 1940 samarbeidet man med den tyske regjeringen – og det var ikke noen utgruppe som ville det, men de sentrale kreftene i Stortinget, i de politiske partiene, næringstoppene, deler av Høyesterett og Den Norske Kirke, sa Bomann-Larsen.

Den legetime regjeringen i England er svært svekket, og avsatt i det norske folks øyne, – med unntak av kongen selv. Som gammel offiser var Haakon klar over hva som måtte gjøres i en krigssituasjon, derfor forlot de landet i feltuniform. Det var grunnlovsmessig viktig for å kunne styre landet fra utlandet. Olav var ikke like begeistret, og måtte til slutt kommanderes ut av landet. Kong Haakon synes også dette var veldig vanskelig. I dagbokskladden hans skriver han at han så landet for siste gang. Selve dagbøkene var store og skinninnbundne, og kunne ikke tas med til England. Man har dermed både kladden som ble skrevet i eksil, og de sirlig innførte dagbøkene som ble skrevet etter krigen.

– Dette er utrolig moro for en forsker. Da kommer de herlige, små nyansene frem. Med innføringen har man mulighet til å pynte litt på historien, og det ser vi ofte blir gjort. De strøkne partiene er stort sett nærmere sannheten, enn den pyntede historien som kommer senere. Dermed må en hver kilde som er skrevet etter 1945 tas med en stor dose skepsis, sa Bomann-Larsen.

Kong Haakon var stort sett tro mot sine egne kladder fra eksil, men kommentaren fra 7. juni ble endret da den skulle skrives inn i de skinninnbundne dagbøkene, og ble til «Jeg så Norge forsvinne i horisonten».

Faller grunnloven i ryggen

Stortinget faller grunnloven i ryggen når de begjærer at kongen skal abdisere. Brevet er skrevet som en bønn til kongen – alt blir enklere om han går av. Norge og Tyskland var enige om at en ny forfatning skulle vedtas 15. juli.

Allerede i april ber Nygaardsvold om avløsning, men får nei, og fortsetter som et forretningsministerium til han går i land i Norge i 1945. Kongen svarer nei på henvendelsen, og viser også til at en abdikasjon vil svekke vår stilling ved en fredsslutning. Hitler var her på høyden av sin makt, og innsetter sitt nynazistiske styre 25. september. Alt tyder på at Tyskland vil vinne krigen i Europa, og at vi kunne få et germansk styre i flere generasjoner. Kongen, som hadde tjenestegjort på havet, trodde imidlertid ikke at det var panservogner som ville vinne krigen. Han trodde England ville vinne, og at et samarbeid med tyskerne ville være forkastelig. Ikke før tyskerne taper luftkrigen over England, begynner kongens ord å virke.

– Jeg var i sjokk i flere måneder da jeg oppdaget hvor langt det norske lederskapet var i ferd med å lede oss inn i et germansk rike av realpolitiske årsaker. Men, symbolpolitikken i England vant slaget til slutt, sa Bomann-Larsen.

Det er ikke bare dagens historiebøker som har valgt bort denne delen av norsk historie. Heller ikke datidens nordmenn visste hva som skjedde i kulissene. Sensuren var sterk. Tyskerne hadde hele tiden styring på forhandlingene, og lurte administrasjonsrådet trill rundt. De ble plassert i bygget til dagens finansdepartement, mens Rikskommissariatet og Terboven holdt til på Stortinget. Tor Bomann-Larsen skildrer i boka en nasjon i fritt fall og en kongefamilie under umenneskelig press. Heldigvis ble det ikke slik tyskerne ville, og vi kan fremdeles feire 17. mai – ikke 15. juli.

Virket 1800-tallsmedisinen?

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Hvordan var det egentlig å slite med hodepine på 1800-tallet? Og hadde man bedøvelse som virket? Dømmesmoen utenfor Grimstad gir en god del svar på om tippoldeforeldrenes plager kunne pleies og lindres.

1800-tallet var starten på den industrielle periodens helseplager i de europeiske storbyene. Byene ble overbefolket, de sanitære forholdene var elendige, fattigdommen spredte seg. Arbeidstiden var ikke lovfestet. Det var også mye arbeidsløshet blant folk. Alkoholisme ble et samfunnsproblem. Barnedødeligheten var høy, i likhet med spedbarnsdødeligheten. Tuberkulosen blomstret, og en voksende prostitusjon gjorde at antall tilfeller av kjønnssykdommer økte. I tillegg var det en rekke kriger i Europa med kolera, dysenteri og tyfus. Ved operasjoner kunne man bruke eter, lystgass og kloroform som anestesi. Mot slutten av 1800-tallet kunne man bruke karbolsyre for å sterilisere operasjonsområdet, og man innså også fordelene ved å sterilisere utstyr og operasjonsbenk.

På den norske landsbygda var det urter som stod for mesteparten av den medisinske behandlingen. Norsk Hagebruksmuseum på Dømmesmoen i Grimstad tok for ti år siden Henrik Ibsens gamle medisin-skuffer som bakgrunn for å lage en urtehage på Dømmesmoen. Her kan man med selvsyn se, ta og smake litt på de gamle, medisinske urtene.

Ibsen var selv lærling på apoteket i Grimstad i 1840-årene, og arbeidet bestod mye i å samle inn urter til medisinsk bruk. Museet fant de mange apotekerskuffene Ibsen brukte helt intakt på Ibsenhuset i Grimstad, og 60 av urtene er plantet ut.

– Hagen er rekonstruert ut fra skuffer, glass og krukker for å plante ut det man antar Ibsen plukket i 1840, opplyser Frode Eldregard Mindrebø. Han er en av de som viser publikum rundt i de frodige hagene på Dømmesmoen.

Urtene er systematisert og ordnet etter hvilke kroppsdeler som ble brukt for å helbrede på Ibsens tid, men man har naturligvis utelatt de mest giftige plantene. Det er en opplevelse å vandre rundt i ha-

Potetkjelleren på Dømmesmoen er antakelig den eneste som er bygd på raet. Oberstløytnant von Juel anla den midt på 1700-tallet.

1000 arter vokser på Dømmesmoen, inkludert plantene i Ibsens urtehage.

gen, som også gir en viss oversikt over hvilke planter som var vanlige fra middelalderen og framover. Parken er åpen hele året, og helt gratis for de som vil spasere rundt i hagen.

Urtehagen er spennende for slektsforskere som lurar på hvordan oldemors migrene egentlig ble behandlet på 1800-tallet. Men, virket urtene like godt som dagens medisiner gjør?

– Dagens medisiner er jo bare syntetiserte

alternativer til urtene. En del av urtene virket nok like godt som dagens medisiner, men utfordringen var å konsentrere dem. De hadde jo også opiater - fra valmuer, sier Mindrebø.

Dømmesmoen

Dømmesmoen består av et stort parkanlegg med trær og busker, roser, stauder, sommerblomster og forskjellige demonstrasjonsfelt med planter. Her er også et gammelt kulturlandskap med en markant steinsetting og en mengde gravhauger (43 graver datert 600-200 f.Kr.), samt den 500 år gamle «Dømmesmo-eika». De vakre parkområdene er bygget opp omkring Dammen, et naturlig oppkomme som tidligere var vannforsyning til Grimstad by.

Norges første hagebruks-skole ble lagt til Grimstad i 1923. Fordi vi har best klima i Norge, skryter Frode Eldregard Mindrebø ved Dømmesmoen Hagebruks-museum. Dammen som ligger på museet, var viktig for utviklingen av byen.

– Dette er en dam som aldri går tom. Derfor har vi aldri hatt bybranner her. Det finnes derfor ikke planlagte gater i Grimstad; byen har utviklet seg uten noen overordnet plan, sier Mindrebø.

Nordmenn under første verdenskrig

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Norge var et såkalt nøytralt land under første verdenskrig, men mellom 14.000 og 16.000 nordmenn deltok i kamphandlingene, konkluderes det i boken «De ukjente krigerne».

Historikerne Nik Brandal, Eirik Brazier og Ola Teige har i flere år finkjemmet aviser og andre kilder for å finne frem til de norske soldatene som deltok i første verdenskrig. Krigen, som er regnet som en av de mest grusomme i verdenshistorien og som av historikere kalles «Europas urkatastrofe», endte med ufattelige 16 millioner døde og 20 millioner sårede.

De ble den tapte generasjonen, og selv om Norge var nøytralt, rammet krigen norske sjøfolk hardt. I tillegg var det mange tusen som vervet seg – gjerne fordi de hadde utvandret.

– Det var ingen tapt generasjon hos oss, men i lokalmiljøene ble de hedret. Krigen ble dekket som lokalnytt, selv i de minste avisene, sa Nik Brandal da boken ble lansert i Oslo.

– Krigen var den store, altoverskyggende nyheten. Avisene kjørte kart over hendelsene, det var rasjonering og befolkningen var godt opplyst om det som skjedde lengre sør i Europa. Historiene om de norske soldatene ble familiehistorier, og ikke bragt opp på nasjonalt nivå. Da andre verdenskrig

lå og ulmet, forsvant den norske deltakelsen i første verdenskrig ut av norgeshistorien, la Ola Teige til.

En grusom krig

De nordmennene som vervet seg, kom til en helt annen krig enn det de trodde. Man regnet med at dette skulle være en kortvarig og enkel krig. I stede ble det et fire års langt blodbad som ikke en gang generalene kunne ha forestilt seg.

– Ny teknologi, mer moderne våpen og skyttergravsstrategien førte til at krigen ble blodigere enn hva man hadde trodd. Nordmennene fikk et voldsomt sjokk, men hadde ikke annet valg enn å bli og kjempe videre. De

◀ Den siste veteranen som historikerne Nik Brandal, Eirik Brazier og Ola Teige har oppsporet, døde så sent som i 1992. Likevel er nordmenns deltakelse i første verdenskrig et nesten ukjent kapittel, sier historikerne som med boka «De ukjente krigerne» prøver å rette opp denne historieløsheten.

var i utgangspunktet idealister og utvandrede arbeidere som hadde mistet jobben og ikke så noe annet valg enn å verve seg, sa Teige.

Rekrutterte skandinaver

To kanadiske bataljoner gikk aktivt ut for å verve skandinaver. «Vikings of Canada» og «Canadian Scandinavians». De fleste norskfødte ble rekruttert i USA (ca. 10 000 som gjorde aktiv tjeneste) mens Canada er trolig nummer 2 på lista med 2500 nordmenn. Både i USA og Canada var de skandinaviske utvandremiljøene opptatt av at skandinaver skulle melde seg. Da gjorde de lokale ledere ofte en kobling mellom vikingefortiden og nordmenns innsats. I Australia var det rundt 500 nordmenn. De fleste andre land aksepterte bare at egne borgere vervet seg, så der er det flest utvandrede nordmenn i registrene.

Det de kom til, var endeløse skyttergraver. Mellom skyttergravene var det 100-300 meter med «ingenmannsland» - der landskapet var ødelagt og forurenset vann rant ned i gravene.

– Hverdagen var stort sett å holde vakt – med mye sykdom og daglige, små tap, sa Teige.

– Slaget ved Somme varte i mange måneder. Det fantes nordmenn på begge sider. Etter krigen startet de en felles veteranforening. Vi kan jo bare gjette oss til hva de snakket om på julebordene, sa Eirik Brazier.

– Veteranforeningen ble startet i 1929, og dette var den eneste veteranforeningen i verden som hadde medlemmer fra begge sider. De kalte seg selv frontkjempere. 80 % av nordmennene som var med i krigen overlevde, og en god del av dem kom hjem igjen, sa Teige.

– Vi ser det ut fra økningen av krigserstatninger og krigspensjoner. Også ved at uteliggere kontakter fattigstyret, og at psykiske pasienter registreres som krigsveteraner, la Brazier til.

– Viktige kilder er også kvinnene, som dro ut som helsepersonell og journalister. De var borgerskapets døtre, og skrev bøker og annet etter krigen, der de fortalte hva de hadde opplevd. Alle kvinnene som deltok som arbeidskraft under krigen, fikk stillinger som ikke kunne trekkes tilbake etter krigen. Dette førte til en varig styrking av kvinnes posisjon, understreket Nik Brandal.

Historikerne bak bokutgivelsen har laget en blogg som det bare er å anbefale. Her forteller de historien til mange av de norske soldatene som deltok i første verdenskrig – også historier som de ikke fikk plass til i boka. Særlig spennende er alle bildene som viser hvor ekstreme påkjenninger soldatene ble utsatt for.
<http://deukjentekrigerne.wordpress.com/>

Sitater:

“Dere spør om jeg hører kanonaden! – Skulde mene det ja! Det er som det er jordskjælv baade nat og dag”
Leif Tømmeraas til sine foreldre på Snåsa fra skyttergravene i Frankrike i 1916.

«Rundt oss hadde vi soldater som skjøt i ett sett. Sårede hylte og bar seg, noen ropte på Gud, andre svor og bante. Rundt oss lå likene i forvridde stillinger strødd utover skogbunnen. Et og annet lik var noenlunde helt, men mange lå med tarmer og hjernemasse flytende omkring seg. Enkelte hadde fått hodet skutt av, andre manglet armer og bein. Overalt ble det hylt og grått, bedt og bannet, og over det hele lå kruttrøyken som en klam, stinkende tåkedis»
Fengselsfuglen Hans Gjerde fra Hyllestad i Sogn i 1918.

«Det var noget av det vildeste jeg har set og hørt. Man kunde ikke engang høre sin egen stemme. Artilleriet la først landsbyen i grus og sendte saa tusener av shrapnells over tyske løpegrave, hvorefter infanteriet bølget frem over de aapne marker til høire ind i landsbyen og til venstre ind et skogholt.»
Niels Gudde fra Trondheim i 1915

Det kommer etterkommere fra alle verdens land til Stavern for å hedre sine falne sjømenn.

Besøk Minnehallen i Stavern

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Et av de mest spektakulære minnstedene i Norge ligger i Stavern, og er i seg selv en nyttig kilde for slektsforskere.

Minnehallen kom i stand etter et initiativ fra England etter 1. verdenskrig. Den engelske regjeringen hadde gjort en spesiell kullfraktavtale med den norske regjering og profitten på denne fraktavtalen skulle settes av til et fond, det såkalte «Køllafondet av 1917», som skulle komme sjømennene til gode etter krigen. Det ble utlyst en nasjonal arkitektkonkurranse, og utkastet «Bifrost» utført av Oslo-arkitektene André Bjerke og Georg Eliassen, ble tildelt 1. premien. Minnehallen sto ferdig i 1926.

Bifrost skal, etter de norrøne guders utsagn, uttrykke broen fra jorden og opp til Valhall. Dette symboliseres ved den spesielle utformingen av inngangspartiet, med den brede trappen med to felt i bunnen, smalnende til ett felt og inn i Minnehallen. Den tidløse og

pyramedale formen gir også uttrykk for så vel mausoleet som sjømerket, samt den mest monumentale og historiske gravform.

Minnehallen er vårt eneste nasjonale minnesmerke over krigsforliste norske sjømenn fra begge verdenskrigene. I øverste etasje i Minnehallen er diktene til Herman Wildenvey preget inn. Disse diktene er skrevet til ære for sjømennene og til innvielsen. På veggene mellom søylene i hallen henger det 11 laubærkranser som symbol på en bragd og betegner slutten på 1. verdenskrig, med fredstraktaten av 11. november 1918. De 11 kransene symboliserer: den 11. måned, den 11. dagen og den 11. timen. Høyt opp henger en rekke friser som skildrer livet hjemme og til sjøs, med krig og ødeleggelser. Dette er kunstneren Nicolai Schøll's billedlige fremstilling av sjøfolks dåd og farer under verdenskrigen. Kunstneren Schøll har også laget statuen nede i krypten kalt «bølgen». I krypten står det også en kiste. Kista

er tom og skal symbolisere alle de som ikke fikk en kiste.

Nede i krypten er det 11 kopertavler hvor det er risset inn navn på til sammen 1892 omkommende fra 1. verdenskrig og 17 tavler med til sammen navn på 3456 omkommende fra 2. verdenskrig, i tillegg er det minnebøker med til sammen 2014 navn. Minnehallens dataregister for omkommende fra 2. verdenskrig er i 2014 revidert og oppdatert med supplerende opplysninger med bilder av skip og personer, og inneholder nå nær 5400 navn på personer og 1200 skip. På nettsiden til Minnehallen kan du søke etter dine egne forfedre. Finner du personen du leter etter, får du vite hvilket skip han var på, når det forliste, hvem han reiste sammen med og hvilken stilling han hadde. Det er Sjømannshjemmet som drifter Minnehallen, og bemanner hallen fra 15. mai til 31. august.

Brev til fattigstyret

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Birgitte Holck Bruaset fikk i sommer overlevert et brev fra en hyttenabo. Brevet var så fantastisk skrevet, at hun umiddelbart sendte det inn til Slekt og Data.

Brevet var stilet til fattigstyret i Vold, av en forfar til Bruasets mann. Jon Erikson Skare var født på Øverskare i 1815. I 1854 ble han gift med Hille Eriksdatter Venås, et ekteskap som i følge ham selv skulle bli en tragedie.

I 1883 gikk det et stort jordras i Skarlia i Måndala. Mye skog og slåteland gikk tapt, i tillegg til husmannsplassen til Jon Skare. Tre kyr og fem sauer gikk med i raset. Heldigvis tok presten tak i saken, og satte i gang en innsamlingsaksjon som ga ekteparet nok penger til å kjøpe et stykke jord på Voll, der de bodde resten av livet.

Men, det var ikke først og fremst naturkatastrofer som gjorde livet uutholdelig for Jon Skare. Det var ektefellen, som får så hatten passer i et brev til fattigstyret. Her ber Jon Skare om å bli satt under forpleining hos en fremmed for å slippe konas behandling. Jon Skare er da 88 år gammel, mens kona er 80.

«Til Det ærede fattigstyre i Vold

50 – femti – kummerfulde, lange År er nu herundne siden hin for mig så ulykksvangre Dag, da jeg trådte i Egteskab med Pigen Hille Eriksdatter Venås.

I hele denne lange Tid har denne Kvinde plaget mig og gjort min Tilværelse ubehagelig, dels gjennom Sult og en arrig og uhyggelig Omgang

fra hendes Side, forenet med en alltid øverdøvende Skvalder, og dels ved at ringeagte den Autoritet, der som Husbonde tilkom mig i mit eget Hus, og hvorved hun noget efter hvert tog Buxerne på og gjorde mig umyndig og til et betydningsløst Nul.»

Jon skriver videre – med hjelp av en mer fremstående mann i bygda – at han ble betydelig helsemessig svekket av sitt arbeide til lands og til sjøs, og dermed ble et lett bytte for sin «Beherskerinde». Han ble totalt underkuet, og fikk lite sympati fra de andre i bygda.

«Med en aldeles overlegen Slange-snildhet har hun nemlig alltid vidst at føre sine Ord og at tilvende sig mange Udenforståendes og med det virkelige Forhorhold Ubekjendes Sympati.» skriver Jon og viser til at hun forførte ham til å underskrive et slags adkomst-dokument for en jordvei til sønnen. Men, først og fremst klager Jon på maten kona serverte ham, og ikke minst mangel på mat.

«Skal der f. ex. Koges Grøt, bliver sådan kogt i 2 Gryder: en for Husets bedste Folk av rent Gryn timer, og en for mig, hvori Gryn timeret er opblandet med et passe Kvantum af Havremel fra i fjor. Og medens jeg i en Krog fortærer den mig tildelte Halvdal af en Potedeskage uden Sul, samt lidt Havresuppe, serveres for nogle på Bordet fint Rugbrød med Smør, Oslo og Kaffe osv., så der altid vil blive Forskjel på Kong Salomon og Jorn Hatmager. Klæder har jeg ikke fået på mindst 10 – ti – År; og er derfor nu temmelig simpelt udstyret. Ved Ole Ellingsen Hovdes Død 3die Marts 1893, kjøpte

Konen nemlig en Klædning efter ham. Der er heller ikke nogen Udsigt til at Klæder nogensinde herefter vil tilfalde mig i mitt hus.»

Jon klager videre over at konen beskylder ham for horeri. Forholdet til sønnen Ole er også svært dårlig etter denne episoden med veiadkomsten, som Jon mente var et resultat av et familiært renkespill:

«Man vilde vel vente, at han skulde bøde på manglerne og afverge Nøden. Så erbliver nok desværre ikke Tilfældet. Rigtignok kan han endnu ikke siges at have overtaget Bruget, idet hans kjøre, edle Mor som man ved, selv vil styre, men intet synes eller er desværre sikrere, end dette, at han er sin Mors fuldstændigt udtrykte Billede og Afbildning i Sind og Skind. Det smærter mig dybt at måtte uttale denne Dom om min egen Søn, men Sandheden må jeg adlyde», skriver Jon og avslutter brevet med en bønn om å bli tatt under beskyttelse og satt bort til forpleining hos fremmede. «Der er mig visselig ingen Glæde, og det er ikke med noget let Hjerter, at jeg fremkommer med denne Bøn, men jeg ved desværre intet andet Råd. Min Stilling i mit eget Hus mig uudholdelig, og vil ganske vist snart ende mine Dage».

Vi vet ikke om brevet Jon skrev i september 1903 førte til at han ble tildelt forpleining av fattigstyret, men vi vet at han levde i åtte år etter denne bønne om hjelp. Kona levde fire år kortere. Tre år etter at faren var borte stod sønnen som eier av bruket på Voll. Da selde han det og flyttet fra bygda.

Lille Mies oldefar, Ommund, på bestemor Åses fang, 1920.

Etikk og slektsforskning i ei ny tid

STONE ELI MOSEID, LEDER DIS-
NORGE

Blir vi som slektsforskere satt på prøve nå? Barn med ukjente foreldre, adoptivbarn, kanskje til og med en utlagt barnefar som ikke var rette far til barnet – vi registrerer det kildene forteller oss, og stiller oss sjelden opp som dommere i spørsmål om hva som er moralsk akseptabelt eller ikke. Den største utfordringen har vært mangelen på kilder, eller feil i kildene. Nå må vi forholde oss til barn født av

surrogatimødre, homofile par som får barn sammen med andres hjelp, og DNA-analyser som plukker fra hverandre det kanskje ti skriftlige kilder dokumenterer som sannhet. Beveger vi oss inn i et område av moral og etikk som vi vil ha vansker med å forholde oss til?

Hvem er jeg? Hvor kommer jeg fra? Dette er grunnleggende spørsmål for oss mennesker, og grunnlaget for

nesten all slektsforskning. For å forstå oss selv, leter vi i fortida etter svarene. En stor del av identiteten vår er knyttet til opphavet vårt, både foreldre og andre slektninger. Vi trenger å få vite hvordan de levde, hvem de var, og hva som hendte dem. Men ville de egentlig at vi skulle få vite så mye om dem?

At barn ble født utenfor ekteskap, kunne i gamle dager være et spørsmål om umoral etter datidens syn på

Etikk (fra gresk ethos, sedelig) eller moralfilosofi er den delen av filosofien som søker å besvare spørsmål som «hva er godt», «hva er det rette», «hvordan bør man oppføre seg». (www.wikipedia.no)

Lille Mie
i mors liv.

seksualitet. Dagens slektsforskere tenker vel neppe på om våre forfedre og –mødre var umoralske eller ikke. For en slektsforsker er det mer et spørsmål om etikk, om opplysninger om det som ble regnet som umoral, skal være med når vi presenterer resultatene av slektsforskningen vår. Dette er et av de vanligste etiske dilemmaer vi møter som slektsforskere. Skal vi publisere alt vi finner av opplysninger om en person, eller skal vi ta hensyn til denne personens omdømme, eller ettermåle? I dag står vi kanskje overfor helt nye utfordringer når det gjelder etiske spørsmål. Da er det lett å tenke at det vi finner av opplysninger om slektninger er noe som tilhører oss, fordi det er med på å forme vår egen identitet, eller gir oss en større selvinn-sikt eller bedre forståelse av både fortid og framtid. Likevel må det vi finner, forstås ut fra den kontekst det hører hjemme i.

Hva er etikk og moral?

Moral kan enkelt forklares som hvordan man oppfører seg i praksis, mens etikk skiller seg fra moral ved at etikk er tankene om hva som er galt eller riktig. Etikk og moral trenger ikke henge sammen. De fleste av oss synes det er galt å lyve, men det hender vi gjør det likevel. Etikk kan variere fra samfunn til samfunn, og over tid. I Norge synes de fleste at det er galt med flerkoneri, mens det er akseptabelt i andre samfunn. Å få barn utenfor ekteskap ble av mange holdt for å være en skam tidligere, i perioder var det til og med straffbart med dette som

kaltes leiermål. Likevel er det noen etiske retningslinjer som er mer eller mindre universelle – de fleste mener det er galt å drepe et annet menneske.

Retten til å få vite

Lille Mie ble født 13. april 2011. Allerede i mors liv var hun et individ, selv uten hverken navn eller fødselsdato. Har hun rett til å få vite alt om sitt opphav? Hva om en av de staute tipp-tipp-foreldrene hennes har en hemmelighet de ikke vil at noen skal få kjennskap til? Hva om oldefar på sin bestemors fang ikke er hennes biologiske oldefar, men adoptert? Kanskje vil hennes andre oldefar synes det er helt greit at hun får vite alt hun kan finne ut om ham – men at han ikke ville like at hun delte alt hun fant ut, med alle andre? For en sak er retten til å få vite, en annen sak er retten til å dele.

Har vi en rett til å få vite? Nei, det er ikke en menneskerett å få vite noe som helst om et annet menneske. Det som likevel skal kunne være kjent for alle, er navn – det gir ingen mening å skjule et navn. Når noen er født, dato og årstall, er også opplysninger som ikke kan kreves skjult. Og mye arkivmateriale med personopplysninger kan gjøres tilgjengelig for nære slektninger, så sant personvernet ikke hindrer det.

Når det handler om mennesker, må vi følge de reglene som samfunnet har satt opp for mellom-menneskelige forhold. Dels handler dette om lov og rett, dels handler dette om etikk. Lovverket er ofte basert nettopp på denne etikken. Opphavsretten har

regler som ivaretar rettighetshavernes interesser, men også regler som skal beskytte enkeltindividet. Blant annet kan du ikke publisere fotografier på nettet eller i en bok, uten tillatelse fra den eller de som er avbildet. Riktignok er det noen unntak, som for eksempel hvis motivet er viktigere enn hvem som er avbildet, men det er sjelden aktuelt innen slektsforskning. Heldigvis gjelder denne regelen bare fotografier av personer som fremdeles er i live, og inntil 15 år etter at de døde.

Dette er lovregler som bygger på etikk. Ikke alle etiske regler er mulig å definere i lovs form. Noen regler er mer rettesnorer for riktig og god livsførsel. Eller for å si det veldig enkelt: selv om det er lov, er det ikke sikkert det er lurt.

Dette er et dilemma mange bygdebokforfattere har måttet forholde seg til. I utgangspunktet skal jo hele bygdas befolkning få plass i bygdeboka, noen synes det er en ære å bli nevnt, mange synes det er en selvfølge å finne alt og alle der. Det å få tilgang til opplysninger om en person, er ikke det samme som at man uten videre kan gi disse opplysningene videre til andre. Selv opplysninger som kan regnes som allment kjent, kan oppleves som krenkende for den det gjelder, hvis det plutselig står gjengitt svart på hvitt i en trykt bok. Gjengis opplysningen på nettet, er den i realiteten publisert for hele verden, og den kan enkelt spres videre. Internett er et meget sterkt medium for distribusjon av informasjon, og det å lese personlige opplysninger om seg selv på Internett kan oppleves ..►

Lille Mies andre oldefar,
Arnold, her med trekkspill i
Vardø rett etter krigen.

◀ • • som mye sterkere enn å lese de samme opplysningene i en bok. Mens mange faktisk kan bli litt stolte over å bli beåret et par linjer i en slektsbok, kan de samme personene oppleve det som negativt å lese de samme linjene på en nettside eller i et nettdokument

Hva slags opplysninger kan det dreie seg om? Adopsjon, barn født utenfor ekteskap – kanskje ikke så sensitivt i våre dager, men vi må være varsomme. Likevel skal dette balanseres mot det at det å ikke fortelle sannheten, også kan oppleves som krenkende. En bygdebokforfatter i Vestfold valgte å konsekvent ikke ta med opplysninger om barn som ble født utenfor ekteskap, med det resultat at den førstefødte sønnen av et bondepar ikke dukket opp i bygdeboka før han giftet seg med datteren på nabo-gården – at foreldrene hans giftet seg rett etter at han ble født, og senere fikk flere barn, bidro ikke til å rokke ved bygdebokforfatterens prinsipp. En slik usynliggjøring av enkeltindivider kan bidra til en uønsket stigmatisering. Å unnlate å ta med fosterbarn når man beskriver et familieforhold, kan også virke sårende, både for barna som har vokst opp som en del av familien, og for fosterforeldrene. Kanskje er det like sårende for biologiske foreldre å lese at barna blir presentert som om de var egne fødte barn inn i en fosterfamilie. Noen ganger er sannheten krenkende, andre ganger er det fortelsen og hemmeligholdet som er det.

Den hele og fulle sannhet?

Selv mord, psykiatri, familiefæder, dette er som regel jevnt fordelt i de fleste familier. En god tommelfingerregel er å spørre seg om det gjør skade

å IKKE gjengi slike opplysninger. Som regel blir ikke slektsboka noe dårligere om slikt utelates, nettopp av hensyn til de det gjelder, og de nærmeste slektningene. Jeg har sett bygdebokforfattere som har klart å skrive på en måte som gjør at en kan lese litt mellom linjene, det er også en måte å gjøre det på. Om en bonde i Enebakk het det i bygdeboka at han var en fredsæl mann – sannsynligvis var han ganske makelig anlagt. I hvert fall kan man lese at neste bruker på gården satte i gang med omfattende fornyelser og forbedringer på gården. Ofte kan det oppleves som ganske brutalt å få presentert opplysninger om en ublid skjebne, hvis dette blir presentert uten å sette det inn i en kontekst, eller gi en forklaring. Bare det å legge på opplysningen «selvmord» ved siden av et dødsår, kan skape mer frustrasjoner og spørsmål, enn gi nyttig informasjon. Å redusere en person til et tall i en statistikk gjør ingen noe godt.

En annen tommelfingerregel er at jo lenger tilbake i tid personen det gjelder levde, jo færre vil oppleve opplysninger som krenkende. Vi har ikke det samme forholdet til en 4xtipp som knivstakk broren sin, som vi har til en bestefar som stakk av til Amerika før barnet ble født. Brodermorderen er lettere å tilgi, når det hendte på 1700-tallet. De eldre kildene gir oss forresten rikelig med opplysninger om brodermordere og kranglefanter, for det var oftest de som havnet i rettssaker, og dermed i de skriftlige kildene.

Respekt for enkeltindividet innebærer også et annet dilemma – hva med de som sier nei? Det har hendt at det har vært så sterke negative følelser inne i bildet, eller et så definitivt brudd med egen familie, at enkelte rett og

slett ønsker å bli utelatt fra slektsboka. Skal man utelate dem, og late som om de ikke eksisterer? Dette er ikke et enkelt dilemma, for her kolliderer enkeltindividets rettigheter med allmennhetens rett til tilgang til informasjon, eller rettene sagt – resten av slekta bør ha en rett til å vite om denne slektningen. Likevel bør respekten for enkeltindividet veie tungt. Kanskje kan det omgås ved at man skriver noe å la «XX og YY har en sønn født 1929 som ikke ønsker å navngis i denne slektsoversikten.»?

Like vanskelig kan det være med de som lyver – noen ganger kan det dreie seg om en erindringsforskyvning, da kan man kanskje korrigere ved hjelp av andre kilder. Andre kan ha et mer eller mindre legitimt behov for å pynte litt på sannheten. Vi får minne oss selv på at kildekritikk gjelder også primærkilder og nålevende muntlige kilder.

Delingskultur

Hva med det du selv produserer?

Når du har fulgt alle skrevne og uskrevne regler, og har satt sammen opplysninger og bilder om aner eller etterslekt. Da er det et like viktig etisk spørsmål, om du ikke bør gjøre dette tilgjengelig for andre, på en måte som gjør at de kan bruke det videre i eget arbeid. Delingskultur, eller det vi kan kalle allmenningen, er også et etisk spørsmål. Uten å dele med hverandre hadde det vært vanskelig å drive med slektsforskning. Når alle hensyn er tatt når det gjelder etiske spørsmål, gjenstår spørsmålet om du ikke bør gi fri og uhindret tilgang til det du har samlet. I hvert fall bør man dele med de som har bidratt med opplysninger. Familiemedlemmer som har skaffet fotografier og fortellinger fra gamle

dager – de vil sannsynligvis glede seg over at dette kommer flere til gode, og ikke bare blir liggende i en skuff.

Da utfordres vi på et annet etisk område. Skal vi dele alt vi har funnet? Opplysninger noen har delt med oss i fortrolighet skal vi være varsomme med å dele med andre. Det betyr jo at vi må sørge for å stille spørsmål når vi samler inn bilder og opplysninger: kan jeg publisere dette? Kan jeg legge dette ut på nettet? Kan dette trykkes i en slektsbok? Er det fortrolige opplysninger, kan vi notere det.

Etikk og moral i ei ny tid

Som slektsforskere tar vi ikke stilling til hva som var moralsk forkastelig da forfedrene våre levde. Tvert i mot skal vi heller så objektivt som mulig sette oss inn i hvilke moralske regler som gjaldt i de ulike tidsepokene, og på forskjellige steder både i Norge og utlandet. Det gir oss en forståelse av fortida, og forhåpentligvis en bedre forståelse av hvorfor det ble slik det ble, og hva som formet forfedre og –mødre, og til slutt, oss selv.

I dag utfordres mange etablerte tankesett av at grenser flyttes når det gjelder samlivsformer og reproduksjon. Det er flere måter å få barn på, som ikke var mulig tidligere. Som slektsforskere tar vi heller ikke stilling til dagens moralske regler, og setter oss til doms over de som for eksempel velger å få barn ved hjelp av sæddonasjon, eller ønsker kirkelig vielse for homofile par.

Det etiske dilemmaet vårt er ikke så ulikt det vi kjenner fra tidligere. Vi må være varsomme så vi ikke krenker enkeltindividet. De som åpent står fram med de valg de har gjort når det gjelder samlivsformer som ikke var

vanlige tidligere, kan man regne med ønsker at dette ikke skal forties. Et homofilt samliv eller ekteskap har en like naturlig plass i slektsforskerbasen som alle andre samlivsformer, og deretter i slektsboka. Den største utfordringen kan se ut til å være om slektsprogrammet tar høyde for slike innførsler. Og det som gjør det hele enklere, er at her dreier det seg om mennesker som lever i dag, og som kan spørres.

DNA og slektsbånd

To homofile menn velger å bli foreldre sammen, og får inseminert en kvinne med sæd fra dem begge. Kvinnen bærer fram barnet, som vokser opp hos fedrene. Hvem skal føres opp som far? Hvem skal føres opp som mor? Litt uvant tankeeksperiment, men ikke så ulikt dilemmaer også fra tidligere tider. Det hendte vel at et barn vokste opp hos andre enn biologiske foreldre, eller at en vandringsmann fikk litt penger for å påta seg «skylda» når en bonde satte barn på ei tjenestejente. Også den gang var det de juridiske papirene som gjaldt. Kirkebøkene var den tids folkeregister, og ofte den eneste kilden vi har tilgjengelig som kan dokumentere slektskapsforhold. I dette mer moderne tankeeksperimentet er det også et juridisk spørsmål om hvem som er barnets foreldre.

DNA-analyser har funnet veien fra forskningslaboratoriene til krimseriene til slektsforskningens arena. Når DNA-analysen i detektimen bidrar til å felle morderen, er det et like spennende redskap i jakten på super-oldemor. Selv om det kan være feilmarginer også ved slike genetiske tester, er nok dette et bevis på slektskapsbånd som er sikrere enn kirkebøker og folketellinger. Igjen møter vi et etisk dilemma.

Vi er drillet i å være kildetro. Vi skal sjekke alle tilgjengelige kilder, helst primærkilden, og ikke stole på en eneste opplysning før vi har minst tre sikre kilder som bekrefter den. Så risikerer vi at alt dette faller sammen som et korthus, på grunn av en far-skapstest, der DNA viser med all mulig tydelighet at her er det feil far som er oppført i alle de sikre kildene. Søsken kan sende inn en ganske uskyldig DNA-prøve til en av de som tilbyr slike tester, og få vite at de har såpass ulike gener at de neppe er søsken likevel. Hvilket felt i slektsprogrammet skal vi føre slike opplysninger inn i, tro?

Ved siden av det juridiske og genetiske er det like mye snakk om hvem man føler tilhørighet til. Hvem er jeg? Når alt annet er på plass, slektstre med aner og etterkommere, bilder og fortellinger, har vi allerede stilt mange spørsmål om hvorfor det ble slik? Hva hendte? Vi får kunnskap om Norge som samfunn, sett gjennom forfedrenes øyne. Likevel er vi barn av vår tid. Vi føler tilhørighet til de vi vokste opp sammen med, de som betyr noe for oss også i voksen alder. Dette er egentlig et annet tema, nemlig arv og miljø. Det får ligge til en annen gang.

De første norske kvinnene

AV SVEIN DAVIDSEN

Da Osebergskipet ble gravd ut i 1904, fant arkeologene skjelettresten av to kvinner som hadde blitt gravlagt i skipet i AD 834, men det var først i 2008 at de forsøkte å utføre DNA-tester på restene. Dessverre var restene fra den eldre kvinnen, Dronning Åsa(?), så kontaminert at det ikke var mulig å bestemme hennes haplogruppe. For den yngre kvinnen fant de at hun tilhørte mtDNA hg U7, men det har siden vært mye diskusjon om at dette resultatet også kanskje var feil pga. kontaminasjon. Hvis hun var hg U7 ville det være en meget sjelden haplogruppe for vikingtiden i Norge - hg U7 er omtrent ukjent i Europa i dag, men med en stor konsentrasjon i Mellom Østen, f.eks. i Iran.

Et nytt norsk arkeologisk DNA, aDNA, testresultat er nettopp blitt gjort kjent, dette er også fra vikingtiden, og også mtDNA(1). Arkeologene fant allerede for 30 år siden vikingtidsgraver i Flakstadøy, Nordland, men nå har de undersøkt 10 skjelettresten i mye mer detalj, og blant de mange interessante observasjonene kunne de også fastslå mtDNA haplogruppen på 9 av de 10. De fant haplogruppene H*(x4), H1a, J*, J1b1, U4 og U5a, dvs alle typisk norske haplogruyper. Men da resultatene er fra vikingtiden, kan de ikke fortelle oss noe om pionerbefolkning som kom til Norge like etter den siste istiden. Så vidt jeg vet har vi dessverre ingen aDNA testresultater fra den tiden i Norge som kan hjelpe oss å forstå våre tidligste beboere.

I Slekt og Data nr. 3, 2013, skrev jeg litt om hva DNA-tester kan fortelle

oss om de første Y-DNA hg I, R1a og R1b mennene som kom til Norge fra refugene i Sør- og Øst-Europa like etter den siste istiden, og om at det i dag ser ut til å være veldig få direkte etterkommere av de originale pionermennene som bosatte seg her.

Mennene kom selvsagt ikke til Norge alene, kvinnene kom hit på samme tid – så hva forteller DNA testene oss om pionerkvinnene?

For å finne menneskets genetiske historie er det Y-kromosomets DNA som studeres, men kvinnes historie finnes i det mitokondrielle DNA, mtDNA. Husk at selv om både menn og kvinner har mtDNA, er det bare kvinnene som fører DNA-en videre ved å gi en kopi til alle sine barn.

Vi vet at i dag er det fire store mtDNA haplogruyper i Norge, H, U, J og T, hvor H gruppen, med ca. 42%, er dominerende, se Figur 1. Spørsmålene er da: Var disse fire haplogruppene blant den kvinnelige pionerbefolkningen i Norge for 12-13 tusen år siden, og er pionerkvinnene «oldemødrene» til alle som lever i Norge i dag?

Ny forskning

På én måte er dette en spennende tid å studere Norges genetiske historie. Hver måned er det nye artikler, forskningsdokumenter, doktoravhandlinger etc. med nye teorier og data om hvordan Europa og Norge ble befolket av Homo sapiens for ca. 40 tusen år siden; om hva som hendte under og etter den siste istiden og om hvordan jordbrukskulturen ble introdusert un-

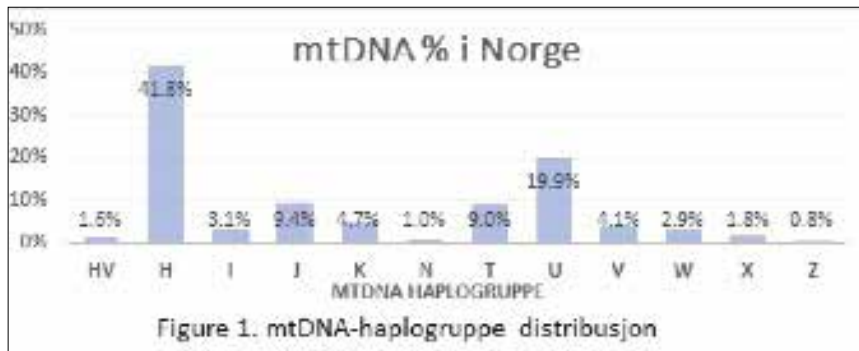
der den yngre steinalderen, dvs for ca. 4 500 år siden i Skandinavia. Ulempen er selvsagt at det man leser én uke kan vise seg å være feil den neste uke!

Som referanse viser tabell 1, i grove trekk, de relevante tidsperiodene for steinalderen i Skandinavia.

Det er framgangen på to tekniske områder som ligger bak denne flommen av ny data. Nye DNA testmetoder og nytt utstyr gjør det lettere, og billigere, å teste mange flere posisjoner i DNA-et og, kanskje viktigere, nye prosedyrer er utviklet for å isolere og behandle aDNA, slik at mange flere haplogruppe datapunkter fra alle steinaldertidene er tilgjengelig.

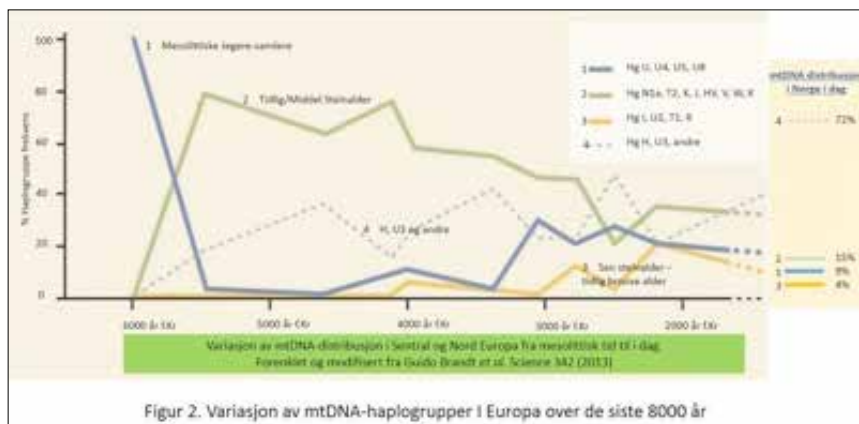
Forskerne sier nå at Homo sapiens, dvs. de moderne menneskene, var en truet art i Europa for ca. 20 – 25 tusen år siden, dvs. under den siste istidens maksimum, LGM, (Last Glacial Maximum). Det skulle ha vært mindre enn 10 000, noen sier 5 000 (2), mennesker i Europa totalt, og de var spredd over minst tre hovedområder, refugia, så befolkningstettheten var nede i fareområdet. Det var først etter LGM at jaktmarkområdet vokste, dvs. tilgangen til mat vokste, og befolkningen begynte å øke i antall.

Hvis det var mindre enn 5 - 10 000 mennesker i Europa for ca. 25 tusen år siden, betyr det så at de er anene til alle europeere? Mulig, men høyst usannsynlig, f.eks. genetisk drift (se Slekt og Data nr. 4, 2012), har sikkert eliminert de aller fleste av både pioner Y-DNA og mtDNA grenene. Genetikerne vet også at det har vært mange immigrantbølger i Europa, for

	Paleolitikum	Mesolitikum	Neolitikum
	Eldre steinalder	Mellom steinalder	Yngre steinalder
I Norge	2 mill – 8 000 f.Kr	8 000 – 4 000 f.Kr	4 000 – 1 800 f. Kr
Kultur	Jegere/samlere	Jegere og jordbruk	Jordbruk
Keramikk	?	Båndkeramikk, LBK	Traktbeger, TRB

Tabell 1

det meste pga. store klimaendringer, og disse bølgene introduserte flere nye haplogrupper inn i det europeiske genetiske landskapet og mange av oss stammer fra en av disse nye linjene.

Arkeologisk DNA

Det er umulig å si fra den eksisterende haplogruppe-fordeling hvem som bodde i Norge for 12-13 tusen år siden. Arkeologiske funn kan bare påvise mennesker på et visst sted på et be-

stemt tidspunkt, og kanskje også hvor de kom fra, men det er bare aDNA som kan identifisere haplogruppene.

Hva genetikerne har funnet(3) er at alle aDNA testresultatene fra jegere/samlere i den eldre steinalderen over hele Europa er mtDNA hg U* og undergruppene U4, U5 og U8 og det er da ganske sikkert at disse gruppene også må ha vært blant Norges pionerbefolkning.

En artikkel i Science i oktober

2013(4) viser en veldig relevant og interessant illustrasjon. G. Brant et al studerte over 550 arkeologisk mtDNA testresultater fra hele Europa og plottet alle mtDNA-haplogruppene versus tid over de siste ca. 8 000 år. Figur 2 er en litt forenklet versjon av deres illustrasjon og viser hvordan befolkningen i Europa endret seg over tid som et resultat av de mange folkevandringen i Europa etter istiden. Spesielt viser kurve 1 hvordan, for

◀•• ca. 7500 år siden, alle jegere/samlere haplogruppene helt forsvant. Hvis vi kan overføre disse resultatene til Norge innebærer det, hvis de har rett, at de første pionerkvinnene ikke har mange etterkommere i Norge i dag, den samme konklusjon vi kom til for pionermennene.

På høyre siden i fig. 2 er dagens distribusjon av mtDNA haplogrupper i Norge(5), kategorisert som Brandt et al gjorde, og den viser at over 70% av de med mtDNA fra Brandts gruppe 4 stammer fra haplogrupper som kom til Europa for mindre enn 7-8 tusen år siden, dvs. de kan ikke ha vært blant de originale pionerkvinnene i Norge.

Same-motivet

Blant hg U5 undergruppene er det én som er av spesiell interesse for oss i Norge, hg U5b1b1. Denne undergruppen har fått navnet «same-motivet» da majoriteten av samene tilhører denne gruppen, og den høyeste prosenten, ca. 58%, finnes blant de norske samene. Da samene trolig ikke kom til Skandinavia tidligere enn for ca. 2500 - 3000 år siden må de ha arvet «same-motivet» i Nordøst-Europa før de kom til Skandinavia.

Det er også interessant at en stor prosent av berberne i Nord-Afrika tilhører en hg U undergruppe, U5b1b, som er veldig nært beslektet med «same-motivet», og dette er et godt bevis på at disse undergruppene sikkert oppsto i Iberia-refugiet under istiden.

Den andre store mtDNA-gruppen blant samene er hg V, med over 40%, og, som med «same-motivet», hadde samene sikkert også denne haplogruppen før de kom inn i Nord-Skandinavia.

Konklusjon

DNA fra noen av pionerkvinnene i Norge har sikkert overlevd, spesielt i autosomal DNA, auDNA, men etter 500 generasjoner eller mere er auDNA så «uttynnet» at det er helt umulig å identifisere den. Genetisk drift har påvirket både mtDNA og Y-DNA haplogruppene så mye at det er veldig usikkert hva dagens haplogrupper kan si om pionerbefolkning. Den beste løsningen på gåten om hvem pionerbefolkningen i Norge var, er å studere arkeologisk DNA. Da det er mye lettere å isolere arkeologisk mtDNA enn Y-DNA er det i dag mange aDNA resultater med mtDNA-informasjon fra både Sør-Skandinavia og Nord-Europa, og resultatene peker på at de første kvinnene som kom til Norge tilhørte mtDNA haplogruppene U*, U4, U5 og U8. Det er mange i Norge som tilhører disse gruppene, men om de er etterkommere etter pionerkvinnene eller «nykommere» med lignende genetisk signatur er vanskelig å si.

En måte å komme litt nærmere svaret på, er å ta en «mtFull Sequence» test eller lignende(6), hvor hele mtDNA-strengen med 16569 basepar er kartlagt. Resultatet vil vise akkurat hvor på det mtDNA fylogenetiske treet man tilhører. Når så arkeologene og genetikerne, en gang i framtiden, finner norske aDNA-resultater, vil det være mulig å sammenligne dine resultater med aDNA resultatene. Hvis det er resultater fra den eldre steinalder, finner du kanskje pionerkvinne slekt, eller hvis det er vikingtidsresultater, finner du kanskje en viking-«dronning»-slekt.

Kilder:

1. Elise Naumann et al, Slaves as burial gifts in Viking Age Norway? Evidence from stable isotope and ancient DNA analyses, Journal of Archaeological Science, 41, January 2014, Pages 533–540
2. Jean-Pierre Bocquet-Appel et al, Estimates of Upper Palaeolithic meta-population size in Europe from archaeological data, Journal of Archaeological Science 32 (2005) 1656e1668B.
3. Bramanti et al, Europe's First Farmers Genetic Discontinuity Between Local Hunter-Gatherers and Central Europe's First Farmers Science 326, 137 (2009)
4. G. Brant et al, Ancient DNA Reveals Key Stages in the Formation of Central European Mitochondrial Genetic Diversity, Science 342, 257 (2013)
5. Fra ca 500 mtDNA resultater på FTD-NAs Norway Project
6. <https://my.familytreedna.com/>

Släktforska i Sverige

ArkivDigital har källorna

Aldrig förr har det varit enklare att finna förfäderna och släktingarna i Sverige!

ArkivDigital digitaliserar sedan ett tiotal år svenska kyrkböcker och annat källmaterial och gör dem tillgängliga på Internet.

Med ett abonnemang får du tillgång till ArkivDigitals ständigt växande databas med närmare 100 miljoner sidor med gamla dokument. Du kan söka dina förfäder och släktingar i hela Sverige (och på Åland) i födelse-, vigsel- och dödböcker,

flyttningslängder och i de så kallade husförhörs-längderna (se bilden), ett slags kontinuerligt förda folkräkningar (folketellningar).

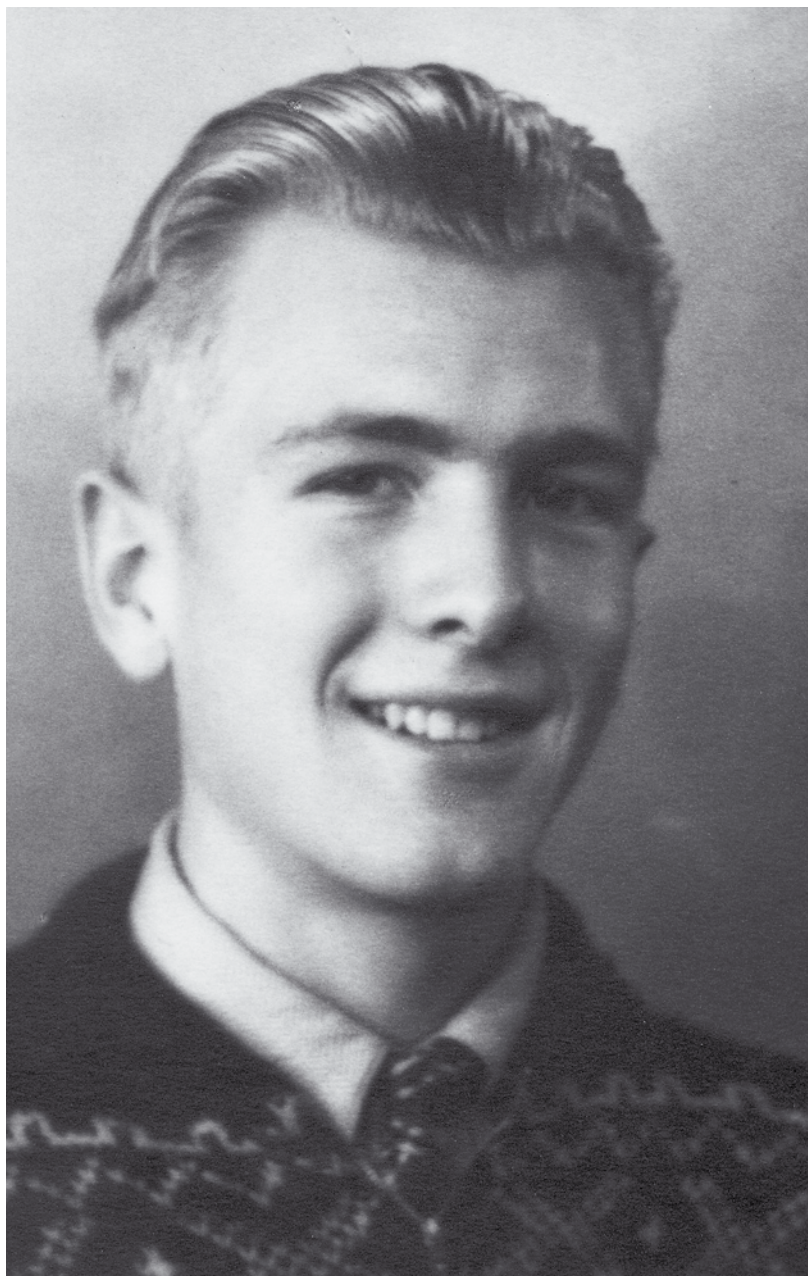
Passa på att prova ArkivDigital och leta efter dina svenska släktingar inte bara i kyrkböcker utan också i bouppteckningar, militära rullor, skattelängder, fängelsearkiv, rättegångsprotokoll och sjömanshushandlingar.

ArkivDigital låter dig släktforska i Sverige när du vill och så mycket du önskar!

www.arkivdigital.se

ARKIVDIGITAL

ArkivDigital digitaliserar historiskt källmaterial med nyaste teknik och tillhandahåller bilderna via internet åt historiker, släkt- och hembygdskorskare och andra intresserade. ArkivDigital startade 2005 och har ca 35 anställda och 370 aktionärer.

Front- kjemperen som ikke kom tilbake

AV NILS HONTVEDT

I påsken i år ble jeg kjent med at både min farfar Nils Hontvedt og min avdøde fars bror var omtalt i boken «Liste nr. 1 over mistenkte for grovere arter av landssvik». Under nummer 1443 står det følgende: "Hontvedt, ca. 1924. Sønn av disp. i Drammen Trikk, Nils H, Ø. Storgt. 38. Kriegsmarine."

For å supplere omtalen i den nå offentliggjorte Liste nr. 1 og for å rette en åpenbar feil, vil jeg komme med denne informasjonen: Sønnen som er oppført i Liste nr. 1 er Ørnulv Hontvedt, f. 26.09.25 og falt på Østfronten 24.01.45. Da han falt, tilhørte han Waffen SS og avdelingen 9. kompani

Panserregiment 23 "Norge" (informasjon fra tyske arkiv).

Siden Liste nr. 1 nå er offentliggjort ønsker jeg å komme med informasjon om Ørnulv. Jeg vil imidlertid på ingen måte forsøke å rettferdiggjøre, forklare eller bagatellisere hans handling og svik da han vervet seg som frontkjemper i Waffen SS.

Hensiktene med dette innlegget er å avslutte et mørkt kapittel i slektens historie, et kapittel som begynte i 1944 da Ørnulv vervet seg, og som kan avsluttes med dette innlegget. Den andre hensikten er å redigere slektshistorien. Min far skrev aldri inn

sin bror i familiens slektshistorie som ellers går tilbake til 1500-tallet. Det er nå på tide.

Det blir også helt feil å se på Liste nr. 1 med dagens øyne uten de nødvendige "historie-briller". Listen var et verdifullt bidrag til det kommende landssvikoppgjøret og ble laget som etterretningsinformasjon beregnet for landets politimestre. Om det var nødvendig for forlaget å offentliggjøre Liste nr. 1 i 2014 uten å sladde eller stryke opplysninger om de som falt, vil jeg ikke kommentere.

Min far døde i juni i fjor, og da vi ryddet i huset hans fant vi et fotografi

av Ørnulv. Fotografiet hadde jeg ikke sett på over 30 år, og sammen med det fant vi noen dokumenter jeg aldri hadde sett før; Ørnulvs dåpsattest og hans vitnemål fra Gjerdes handels-skole i 1943. Vi fant også dokumentasjon på at han hadde arbeidet som reservekonduktør ved A/S Trikken i Drammen.

Mine besteforeldre hadde i alle år, fram til min farmors dødsdag i 1981, fotografiet av Ørnulv på veggen. Etter min farmors død ble fotografiet liggende på loftet hos min far til vi fant det. Vi har ikke funnet noe familie-bilde av far, Ørnulv og foreldrene, men jeg vil anta at de tok et slikt bilde. Sannsynligheten er stor for at min farfar ødela det etter at Ørnulv hadde vervet seg.

Ørnulv var nemlig en ”ikkeperson”

som overhode ikke ble nevnt i slekts-historien min far skrev. Sannsynligvis var skammen over å ha en frontkjem-per i familien stor for mine besteforeldre og min far. Uten at jeg har belegg for å hevde det i dette tilfellet, vil jeg nok tro at familiene til frontkjempere ikke alltid ble like godt behandlet av alle etter krigen.

Min farmor snakket nødig om Ørnulv, men da jeg var liten, var det naturlig at jeg spurte om ham. Jeg fikk da til svar at han døde under krigen. De få gangene jeg forsøkte å snakke om Ørnulv med min far, var han meget kort og avvisende.

Etter at barnebarna kom fra midten av 80-årene må det ha vært spesielt vanskelig for min far å fortelle en usannhet, og si til barnebarna at han var enebarn og ikke hadde hatt

noen søsken. Så stor var likevel hem-meligheten at det yngste barnebarnet som nå er 22 år ikke visste om Ørnulv før min far døde.

Ørnulv betalte for sitt svik da han falt på Østfronten 19 år gammel, mens hans foreldre og hans bror betalte for sviket resten av livet, fram til sin død.

Jeg er glad for at min far slapp å forholde seg til oppføringen om sin far og bror i boken Liste nr.1. For ham ville det være å åpne og pirke i et nesten 70 år gammelt sår – et sår som aldri hadde grodd ordentlig.

Blogganmeldelse:

Barnas hjerter til fedrene

www.tilfedrene.com / Cathrine Apelseth-Aanensen

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Om bloggen

Apelseth-Aanensen er nestleder i DIS-Østfold, og har for tiden det som må være Norges beste slektsblogg. Hun har vokst opp i en mormonerfamilie hvor slektsforskning er en del av livet og religionen, og har selv slektsforsket siden hun var 12 år gammel. I bloggen skriver hun om ulike aspekter ved slektsforskning, men hun er særlig opptatt av enkeltmenneskenes historier generelt og kvinnes historie spesielt. Siden hennes egen slekt er godt dokumentert, hjelper hun gjerne andre å finne sine slektninger, og hun sier selv hun er «hodestups forelsket» i genealogien. Apelseth-Aanensen har blogget i et drøyt år, og produksjonen er imponerende. Mange måneder er hun oppe i 15-16 innlegg, deriblant flere intervjuer med kjente slektsforskere.

Utdrag

Mormors briller. Blind av skarlagensfeber?

Vi så henne ikke med briller før hun ble veldig gammel. Siden brillene er veldig smale må hun ha brukt de som barn/ungdom, men ingen av bildene vi har av henne fra 1920-årene viser at hun har briller. Kun når hun er i 70-årene bruker hun briller. Vi har selvsagt glemt å spørre henne når hun brukte disse brillene, men etter en

telefonsamtale med min mor fortalte min mor at min mormor påsto at disse brillene var hennes.

På lokket i brilleesken står det «Optikus Iversen Trondheim». Igjen så vet vi ikke helt sikkert, men det ser ut som mormor var i Trondheim og fikk seg briller. Jeg sjekket litt på Google og fant ut at i Trondheim var det en Krogh optiker som het Iversen. Etter å ha lett opp telefonnummer, ringte jeg dem, og de fortalte at før het de bare H. Iversen, og at denne optikerforretningen hadde vært på samme sted siden 1869. Utrolig artig at det var optikere allerede i fra 1869 her i Norge.

Jeg har prøvd brillene og mormor var i alle fall ikke langsynt. Det var direkte ekkelt å se gjennom brillene. Hun må nok ha vært nærsynt. Men hei nå kom jeg på noe, nå når jeg sitter og skriver. Mor fortalte at da mormor var ca. 10 år var hun på sykehuset fordi hun var blitt blind. Jeg fikk fortalt denne historien da jeg fant familiebilde av mormors foreldre og søsken på en av de flotte billedbasene vi har i Norge (fantastisk å finne et slikt bilde som slekten ikke hadde sett). Bildet er fra 1916 og mormor ville da ha vært 10 år. Hvorfor var hun da ikke på bildet?

Ikke hadde vi hørt historier om at hun var bortreist eller var et an-

net sted. Det var da mor kom på at mormor hadde fortalt henne at da hun var ca. 10 år var hun blitt blind fordi de ikke hadde tatt mandlene hennes? Hun måtte derfor på sykehus til Bergen (denne informasjonen om sted var ikke helt sikker), fordi sykdommen hun hadde, var gått alt for langt. Hun ble blind en liten stund, men ble bra da mandlene ble fjernet (!?).

Etter å ha googlet litt (igjen), fant jeg ut at det kanskje var skarlagensfeber mormor hadde. Det var en barnesykdom som mange barn døde av før 1900-tallet. Symptomene var sår hals (en streptokokkinfeksjon), utslett og man kunne bli blind og døv. Helen Keller fikk skarlagensfeber som ung og hadde verken syn eller hørsel, Mary Ingalls, storesøster i huset på prærien, ble blind av skarlagensfeber. Etter 1900-tallet var det oppfunnet et serum som ble tatt fra blodet til hester og injisert i de syke barna. Barnedødeligheten gikk da drastisk ned.

Kanskje mormor, etter å ha vært blind en liten stund, måtte ha briller en periode til synet hennes ble bedre?

Dette blogginnlegget ble mye lengere enn jeg hadde tenkt. Jeg skulle bare vise brillene som mormor hadde brukt og skrive kort om dem. Men først finner jeg ut at «Optikus Iversen» eksisterer den dag i dag i samme

Mormors første briller.

Cathrine
Apelseth-
Aanensen

bygning og så kommer jeg på at mormor var blind en stund. Kanskje det var derfor hun tok vare på disse brillene i alle år, fordi dette gjorde så stort inntrykk på henne – det å bli blind? Så ved å skrive dette innlegget om mormors briller, lærte jeg noe nytt om hennes historie og kanskje hvorfor hun måtte bruke briller en stund som barn.

Vurdering:

Selv om Apelseth-Aanensen ikke er den mest stilsikre språklig sett, er bloggen hennes en fryd å lese. Hun gir både innsikt, slektsforskerglede og redaksjonelle møter med andre slektsforskere. Både nybegynnere og mer erfarne slektsforskere vil finne nyttige tips og råd her. Personlig synes jeg historiene om vanlige folk er best lesestoff, og dagboksnotatene fra 1890-1903 med Apelseth-Aanensens kommentarer er en fest å lese for slekts- og historieinteresserte.

Intervju med slektsbloggeren:

– *Hvorfor bestemte du deg for å lage blogg?*

– Jeg har i flere år gått svanger med en slektsblogg. Siden jeg er så glad i slektsforskning og familiehistorie på alle plan, ønsket jeg å spre enda mer slektsforskerglede. Ideer til blogginnlegg hadde jeg samlet gjennom lang tid, og jeg hadde også en ide om hvordan bloggen skulle være. Jeg har vært veldig opptatt av unges relasjon til slektsforskning/familiehistorier og jeg er overbevist om at

blogg er et medium som treffer de unge bedre enn f.eks en bok. Jeg har lenge hatt en annen blogg om andre emner og det var til stor hjelp i planleggingen av slektsbloggen min. Både fordi jeg hadde lært av mine bloggerfeil og fordi jeg lærte at planlegging var veldig viktig. En god stund før jeg startet opp stilte jeg meg selv spørsmålene: Hvorfor ønsker jeg å blogge? Hva ønsker jeg å formidle? Hvem ønsker jeg å nå? Hvordan skal bloggen se ut? Jeg tegnet også opp på et ark hvordan bloggen skulle se ut (ikke farger og bilder men hvor ting skulle være plassert), hva slags type mal jeg skulle bruke, samt at jeg bestemte meg på forhånd hvilke kategorier og emner jeg skulle skrive om. Noen av kategoriene jeg valgte var bl.a intervjuer med andre slektsforskere, ukens slektsskatt, ukjente slektsbilder (tenk om noen gjenkjenner disse personene), familiehistorier – egne og andres, slektsforsker tips og slektsnyheter. Jeg planla også ca. 10 blogginnlegg og skrev de før jeg publiserte bloggen, på den måten hadde jeg noe å fylle bloggen med helt fra starten av. Bloggen modnet til og Barnas Hjerter til Fedrene hadde sin fødsel i oktober 2013. I løpet av året som har gått, har det også kommet til nye ideer. Jeg er også så heldig å ha fått hjelp av mannen min Stein når jeg står fast i design eller utformings spørsmål.

– *Hvor ofte blogger du?*

– Jeg satte meg som mål å blogge 2-3 ganger i uken. Dette var noe jeg lærte av min forrige

Tidligere anmeldte blogger:

Nr 1 2012: Liv Ofsdal:
Min Digitale verden: livofs.
blogspot.com

Nr 2 2012: Laila Christian-
sen: Slett og Slikt: lailanc.
blogspot.com

Nr 4 2012: Viggo Eide: Tid
og rom: tidogrom.blogspot.
no

Nr 1 2013: Oddvar Munro-
Jensen: Skrivebloggen:
oddvarmj.blogspot.com

Nr 2 2013: Liv Marit Haa-
kenstad: Genit: genealogiit.
blogspot.com/

Nr 3 2013: Vidar Øverlie:
Vidars Slektsblogg: <http://vidarsslektsblogg.blogspot.no/>

Nr 1 2014: Knut Bryn sin
1814-blogg : <http://bryn-1814.blogspot.no/>

Cathrines Bloggartips:

- Lag en plan
- Hvorfor ønsker du å blogge? Hva ønsker du å formidle? Hvem ønsker du å nå? Hvordan skal bloggen se ut?
- Lag bloggen i Wordpress.com (gratis)
- Fortell hvem du er – vær deg selv
- Skriv om det du liker/brenner for
- Publisere helst om morgenen – som en avis
- Flere blogginnlegg per uke = flere lesere
- Vær personlig (ikke utlevere)
- Bygg nettverk bl.a. ved å kommenter andres blogger
- Inviter andre til å følge bloggen din
- Bruk alltid illustrasjoner
- Lær deg å bruke søkeord (tags) og andre bloggvirkemidler
- Vis glede og takknemlighet
- Sett pris på leserne dine
- Fortsett å lære
- Spør om hjelp

blogg. Allikevel så er det helt ok for meg å la være å blogge f.eks i ferier o.l., men jeg bobler over av bloggideer. Så lenge ideene kommer, så fortsetter jeg med dette målet. Noen ganger blogger jeg mer, hvis jeg f.eks. holder på med en serie med tips. Sist jeg hadde en slik serie, blogget jeg hver dag i 10 dager. Det var da jeg lagde serien Skriv familiehistorie – 10 steg for å gjøre din slektsbok e.l. til en realitet. Jeg er veldig glad i å systematisere informasjon, så det har blitt en del lister med slekts(forsker)tips. Jeg har t.o.m. laget en egen kategori på bloggen min som heter Lister.

– *Hvor mange besøk bloggen din?*

– I løpet av dette første året, har jeg hatt 33.000 besøkende. Hovedsakelig fra Norge, men jeg har hatt besøk i fra alle verdensdeler. Utenom Norge så er det fra USA, så Sverige, Danmark og Canada jeg har hatt flest besøkende. Jeg skriver på norsk, men jeg har en oversetterknapp fra Google på slektsbloggen min. Selv om det ikke blir en perfekt oversettelse så er det som oftest forståelig. Med et besøk på 33.000 så blir det gjennomsnittlig ca. 2700 besøkende i måneden, men besøkstallet har hele tiden gått oppover, så i september hadde jeg nesten 6000 besøk og oktober hadde jeg 5000 besøk. Som blogger så blir jeg veldig glad for å ha en slik lezerskare. Jeg har fått mange innspill, mer kontakt med (levende) slektninger og t.o.m. funnet forfedre som jeg har lett etter i flere år gjennom å slektsblogge. Jeg har i løpet av året publisert 127 blogginnlegg. Det blir et gjennomsnitt på 2,44 blogginnlegg i uken (yeah – jeg har greid målet mitt) og jeg har videreformidlet 5400 lenker fra min blogg. Jeg har gjennomsnittlig 2 kommentarer per blogginnlegg. Vanligvis er det ikke noen kommentarer på blogginnleggene, mens andre får jeg flere kommentarer på. Jeg er vant til i mitt forrige bloggerliv å kommentere andres blogger og å få kommentarer. Det

mest besøkte blogginnlegget mitt er en oversikt over søkbare historiske billedatabaser som finne i Norge. Jeg har selv funnet bilder av familien min og slektninger i disse databasene. De mest leste intervjuene av andre slektsforskere på bloggen min er intervjuet med Odd Marthinsen, leder i DIS- Østfold og Norunn Lillian Klettum pioneren i DIS-Norge, Slekt og Data

– *Noen tips til andre bloggere*

– Hvis du har et ønske om å dele slektsforskning med familie, venner og/eller andre interesserte, så begynn å blogg fordi det er et levende medium hvor du selv kan styre innholdet. Samtidig kan du nå mange raskt. Mine tips til de som vil begynne med slektsblogging er først og fremst å planlegge bloggen og spørre deg selv hvorfor, så du har klart for deg hva du vil. Dette er et spennende og egentlig fint stadie i det å begynne å skrive blogg. Jeg blir i alle fall litt glad når jeg er i denne kreative fasen. Skriv om det som interesserer deg eller det som du brenner for å dele. Jeg anbefaler også å bruke Wordpress.com (gratis) som bloggløsning. Jeg har ikke bestemt meg for hvor lange blogginnleggene mine skal være, men har jeg en lang familiehistorie så deler jeg den opp. Jeg skrev om min oldemor Kaspas som levde til hun var 96, som jeg husker godt og som fødte 17 barn. Siden hun hadde et rikt og spennende liv, delte jeg opp livshistorien hennes i to blogginnlegg.

Toril Johnsen er en av mange nordmenn som fremdeles har et -sen-etternavn. De blir stadig færre, i følge SSB.

Stadig færre -sen-navn

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Forvirret og på jakt i kirkebøker og folketellinger? Du er ikke den eneste. En av de store utfordringene er å spore forfedre ut fra etternavn som skrives ulikt fra kilde til kilde – og gjerne endret seg flere ganger i løpet av et livsløp. Særlig kvinnes etternavn kan være en tålmodighetsprøve, og der hun heter Olavsatter i en folketelling heter hun Hansen i den neste og navnet på plassen de flyttet til i den neste.

Industrialiseringen og store flyttestrømmer til byene på 1800-tallet skapte behov for faste navn for familier. Ettersom mannen vanligvis var forsørger, var det naturlig å velge sen-navn med hans fornavn. På slutten av 1800-tallet hadde halvparten av innbyggerne i byene sen-navn. I 2012 var andelen sunket til 22 prosent, ifølge forskning.no.

sen-navn kalles et patronymikon - et slektsnavn som er laget av faren eller en annen av forfedrenes fornavn med tilføyelsen sen, søn, son. Justisdepartementet foreslo flere ganger å hindre at så mange het det samme. «Det vilde visstnok i og for sig være det ønskeligste, om man kunde faa begrenset den nu så utbredte anvendelse av patronymika som slektsnavn», skrev departementet i utkastet til loven om personnavn av 1923. Da hadde departementet i flere tiår forsøkt å lage lovregler og prinsipper for hvilke etternavn eller slektsnavn som skulle være tillatt. I 1902 forelå et lovforslag, men det ble aldri vedtatt.

1923-loven fastslo at alle skulle ha et slektsnavn. Norge var sammen med Sverige og Tyrkia det siste land i Europa som fikk rettsregler for etter- eller slektsnavn. Innføring av faste slektsnavn foregikk gradvis. Helt frem til en lovendring i 1979 fantes det folk som ikke hadde slektsnavn. Samer, kvener, skogfinner og tatere følte seg fra slutten av 1800-tallet tvunget til å ta i bruk sen-navn som ledd i fornorskningen av deres navn.

Stadig like forvirret? Ikke glem at de færreste kunne lese og skrive på 1800-tallet, og at prestene som førte inn i kirkebøkene ofte var danske. Siden mange opererte med mange fornavn, ikke visste hvordan de skulle skrives og ikke kunne sjekke hvordan de som tellet dem eller førte dem inn, skrev navnet deres, er det ikke rart at slektsforskere i dag river seg i håret. Da må man bruke * aktivt, søke på mange ulike navnekombinasjoner og heller jobbe seg ned fra et stort antall treff når man er i digitalarkivet. Det heter ikke slektsforskning/slektsgransking for ingenting...

Kilde: Forskning.no/Aftenposten

Slektsforskerskolen

del 11

Finn deg et webinar!

AV LIV BIRGIT CHRISTENSEN

Slekt som hobby er så morsomt fordi man hele tiden lærer eller må lære noe nytt. Vi har forskjellige ambisjoner med våre slektsoversikter, noen ønsker mange navn og er fornøyd med å ha dato for dåp, ekteskap og dødsfall for disse. Andre ønsker å dokumentere på en veldig grundig måte, ved å finne mange kilder på en hendelse og ved hjelp av de kildene som finnes, gjen-skape livene våre forfedre levde. Eller som den amerikanske genealogen Elisabeth Shawn Mills sier: «Den eneste sanne metoden å gjøre forfedrene menneskelig på, er å forske grundig på deres liv.»

For å tilegne seg nye kunnskaper innen slektsforskning og utvide kilde-omfanget fra det en allerede kjenner, kan en finne mye ved å følge med på videoer og webinar. Her er det «film» å glede seg over og mange nyttig tips og leksjoner. Videoer med slektshistorisk innhold finner en hovedsakelig på slekts-programsider, hos arkiver og på YouTube.

Et webinar kan gjennomføres på flere måter. Noen ganger er det en foredragsholder som filmes og kanskje gjennomgår en powerpoint-presentasjon som omhandler et spesifikt tema.

Dette kan oppleves i realtime på PC- eller annen skjerm som for eksempel iPad eller kan hentes ned i ettertid fra YouTube. Etter webinar'et er det ofte anledning til å stille spørsmål til foredragsholder. Gode webinar av denne typen lages av Ancestry, som har utviklet programmet «Family Tree Maker», men som er best kjent for sitt enorme kilderegister. I andre webinar er det mange deltakere i et panel, der en leder debatten og stiller spørsmål til de andre deltagerne. Det er også mulig for de som ser det i realtime å sende inn kommentarer eller spørsmål underveis. Min favoritt er «Mondays with Myrt» som varer nesten 2 timer, men det er mulig å spole forbi det som ikke interesserer.

Slektsprogramsider

På nettstedene til slektsforsknings-programmene vil en finne «hvordan-gjøre» -videoer som hjelper en med å begynne å bruke programmet. Mer avanserte problemstillinger finnes også som eksempel: hvordan lage rapporter, rette feil i dataene en har lagt inn og verktøy i programmet. Family Tree Maker har mange videoer spesifikt til programmet, men også mange

som omhandler forhold som nye kilder, emigrasjon og hvordan søke på optimal måte. <http://www.ancestry.com/cs/us/videos> På de amerikanske Legacy-sidene er det noen gratis videoer, og mange som det må betales for. <http://www.legacyfamilytree.com>

Family search

Nettstedet familysearch.org er kjent som mormonernes slektsdatabase, men den er også mye mer. Den har et stort læringssenter med blant annet 3 leksjoner om Norge. Det finnes leksjoner om de fleste store land, for nybegynner, middels gode og avanserte brukere. Og det er opplæring i mer enn 20 forskjellige temaer som fødsel/giftemål/død, folketellinger, geografiske hjelpemidler og aviser. Har en sett alle videoene her, blir en etter hvert en erfaren slektsforsker. <https://familysearch.org/learningcenter/home.html>

Hos arkivene

Det norske Riksarkivet har bare en tilgjengelig video relatert til slektsforskning. Mens andre lands riksarkiv har laget flere. Det engelske National Archive har 13 videoer og for øvrig

også veldig brukervennlige nettsider. <http://www.nationalarchives.gov.uk/records/> US National Archives har det beste utvalg av videoer; en del arkiv- og slektsfaglig, noen om amerikanske presidenter og mange om historiske hendelser. Noe av det siste de har lagt ut, er fra «Virtual Genealogy Fair 2014», opptak foretatt i oktober 2014, vist live på internett og så gjort tilgjengelig på YouTube. De tre sesjonene er på 3-6 timer og slektseksperter går gjennom mange forskjellige temaer som er aktuelle for amerikanske forhold, men med spesiell vekt på kilder fra nasjonalarkivet. <http://www.archives.gov/>

YouTube-klipp

Hvis en søker på «genealogy» på YouTube.com, gir det mer enn 95.000 treff, og de er godt relatert til temaet. De norske ordene «slekt» og «slektsforskning» gir bare 1650 og 829 treff og det er mye som ikke handler om slektsforskning. Det beste er å lete litt blant de norske treffene for å finne noe en liker eller se på de engelskspråklige. Legg merke til at det er mulig å abonnere på sendinger en liker.

Who do you think you are

Den engelske serien er nå innspilt i 100 episoder. Andre land som Sverige, Danmark, USA og en del engelsk-

språklige land, har laget sine lokale versjoner. For Sverige og Danmarks del er det slik at i den perioden hvor programmet vises, er det mulig å se nye episoder på internett, i tillegg til at de kan ses i noen måneder etterpå. <http://www.svt.se/vem-tror-du-att-du-ar/kom-igang-med-din-egen-slektsforskning>, <http://www.dr.dk/tv/se/ved-du-hvem-du-er>

Mange av de amerikanske og engelske episodene kan ses på YouTube. De kan være delt opp i tre deler, men det er ikke vanskelige å finne del to og tre. Serien i Storbritannia er som i Norge, det er kjendiser av forskjellig slag; skuespillere, nyhetsoppleser og idrettshelter, som blir bedre kjent med sitt opphav. De får gjerne svar på spørsmål de har om en valgt slektsgren eller de får vite mer om forfedre som har opplevd mye; fattige, emigranter eller deltakere i krig. Selv om det kan være harde skjebner, er alle deltakerne takknemlig for å vite mer om hva som har skjedd med sine. Det er tydelig at siden det gjelder deres egen slekt, så treffer hendelser dem på en helt annen måte, enn hvis det hadde vært en hvem som helst de hadde hørt om.

“Finding Your Roots”»

Henry Louis Gates jr., professor i afrikansk-amerikansk forskning ved Harvard-universitetet, har laget flere tv-serier om «familiehistorie». Først la-

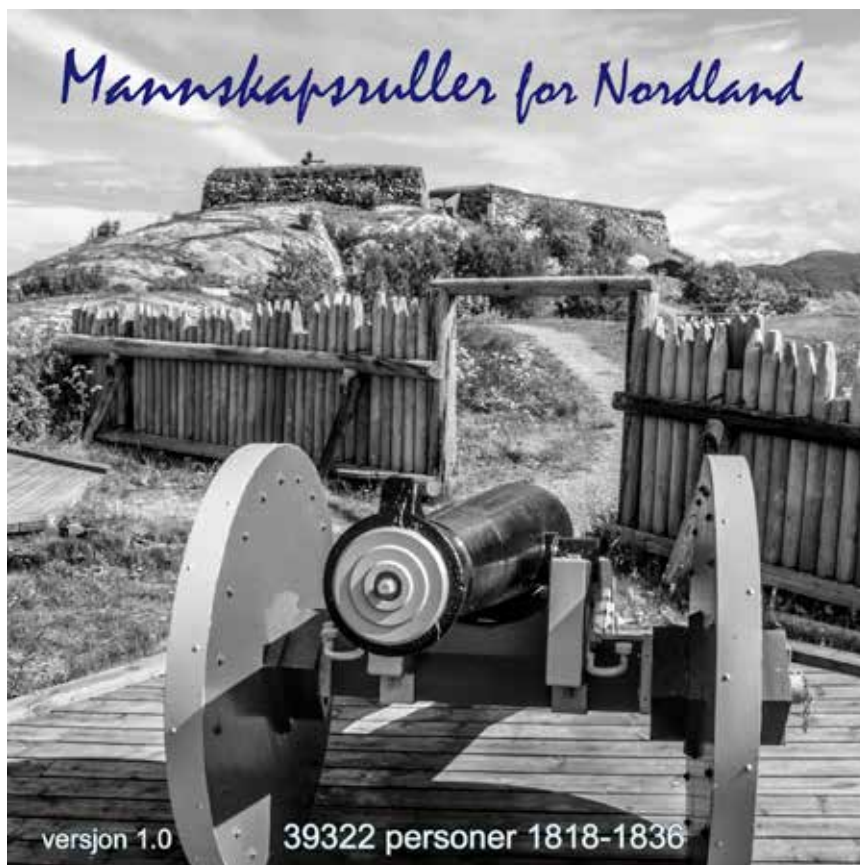
get han «African American Lives», en serie om kjente afro-amerikanere. Han brukte historiker- og slektsforskermetoder og DNA for å følge slektslinjene deres. Det som var overraskende, var at mange sorters opphav var fra flere deler av verden enn det de selv trodde og kjente til. I «Finding your roots» som vises på TV i USA nå, har han et utvalg kjente amerikanere som han slektsforsker for, og han følger dem med nyere DNA-metoder og DNA-tester. Mye har skjedd på dette området de siste årene. Denne dobbelte forskningen med både tradisjonelle slekthistorisk virkemidler og DNA, gir mye større etterrettelighet i det ferdige materialet. Det er også imponerende hvilke kilder de finner, her er det mye inspirasjon å hente. Ny innsikt gir en kanskje også lyst til å bruke DNA i egen slektsforskning.

Mye å lære

Det er mye inspirasjon å hente i å se video og webinar. Selv om forholdene er annerledes i andre land, er det allikevel mer som er felles. Ekspertene har arbeidet med mange forskjellige problemstillinger og det kan gi ideer til egen slektsforskning. De er også mer opptatt av metode enn hva vi er i Norge. Alt i alt er video og webinar en fin måte å få nye kunnskaper og holde seg oppdatert på.

Mannskapsruller for Nordland 1806 - 37

AV JAN HAGENES

DIS-Salten lanserte søkbar DVD over Mannskapsrullene 1806-1837 for hele Nordland på Slektsforskerdagen 25. oktober! Denne bygger videre på suksessen med Skifter i Salten/Lofoten og Vesterålen. Kl. 1230 ble det holdt en orientering med presentasjon av innholdet fra denne unike kilden som inneholder 40 000 personer fra hele fylket.

Bakgrunn for registrering av Mannskapsrullene

Den første landsomfattende folketelling med navn og opplysninger på hele befolkningen i Norge kom i 1801. Den neste kom ikke før i 1865. For slektsforskere skaper det store gapet i tid problemer med å finne sine aner. I Nordland har vi et unikt materiale for deler av den manglende perioden. I og med at det ikke var innført allmenn verneplikt i Nord-Norge og dermed ingen rulleføring av mannskaper, skapte Napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet et behov for å

finne ut hvilket mobiliseringspotensiale som fantes. Amtmannen i Nordland iverksatte detaljert rulleføring av menn i Nordland fra 1806 og helt til 1837. Det unike med disse listene er at de inneholder langt flere opplysninger enn de ordinære militære rullene. Her får vi vite alder, fødested, fysisk tilstand, slektskapsforhold, yrke og i noen tilfelle opplysninger om vandel og økonomiske forhold. Listene er bygget opp omkring de enkelte gårder og vi får vite brukenes størrelse, hvem som er oppsitter, kårfolk, husmenn, drenger etc. Dessverre får vi stort sett bare med den mannlige del av befolkningen. Listene gir en god oversikt over den mannlige del av befolkningen i og med at det er tatt opp veldig mange lister i perioden og at det tas med langt flere enn de som er i vernepliktig alder. I enkelte år er alle gutter tatt med og menn langt over vernepliktig alder.

Innhold på DVD'en

DIS-Salten satte i 2012 i gang et

prosjekt med å få digitalisert disse listene. Mengden lister er så stor at det neppe er realistisk å få registrert alle. Det er foretatt et representativt utvalg av lister som planlegges utgitt i 4 faser med 2 år i hver fase. Vi er nå ferdige med fase 1 som inneholder listene nærmest 1820 og den siste listen i utvalget for hvert område i Nordland, som ligger rundt år 1835. Totalt er det med 40 000 personer fra hele fylket i disse 2 årene. Digitaliseringen ble presentert på en DVD som ble lagt ut for salg på Slektsforskerdagen. I tillegg til registreringene inneholder DVD'en bilder av originallistene, kopi av registreringslistene i regnearkformat og orientering om mannskapsrullene med forklaring av begreper som er brukt i originallistene.

DVD'en ble lagt ut for salg på Slektsforskerdagen 25. oktober på Fylkeshuset i Bodø til en pris av 200 kr for medlemmer av DIS-Salten.

59 200 søk på dødsannonser

AV AINA JOHNSEN RØNNING

For litt over ett år siden ga Ragnar Olsen sin omfattende database med dødsannonser til DIS- Norge. Mange slektsforskere har nå stor nytte av databasen.

Det har ikke vært noe enkelt arbeid å samle over 60.000 dødsannonser fra 1943 og oppover. Olsen har brukt flere årsverk på jobben. Hver annonseside tas ut fra mikrofilmer, justeres, fotoshoppes, navngis og systematiseres. Tidligere kopierte han annonsesidene på papir på Nasjonalbiblioteket.

– Dødsannonser er et av de beste hjelpemidler du kan ha som slektsforsker. Her får du dato, navn og slektingenes navn riktig. Selv om folk flyttet senere i livet og døde andre steder, ble annonsen likevel satt inn i lokalavisa, siden de hadde slektinger og venner der. Glåmdalen dekket et stort distrikt – fra Nes på Romerike til Elverum. Glåmdalen var også en av avisene som ble utgitt under krigen, men dødsannonser med tekster som var grove mot tyskerne ble ikke trykket før etter frigjøringen, sier Olsen som er overrasket over at mange slektsforskere fremdeles ikke er klar over denne slektsskatten.

– Jeg trodde at DIS-medlemmene hadde gjort seg ferdig med dødsannonsene etter et år, noe som jeg er sikker på er tilfelle, heldigvis. I sommer var det en jeg viste denne databasen til som noen dager senere meldte seg inn i DIS-Norge. På et møte i Odal Slekthistorielag var det en innom for å prøve å få hjelp, for å finne flere familiemedlemmer fra gammel tid.

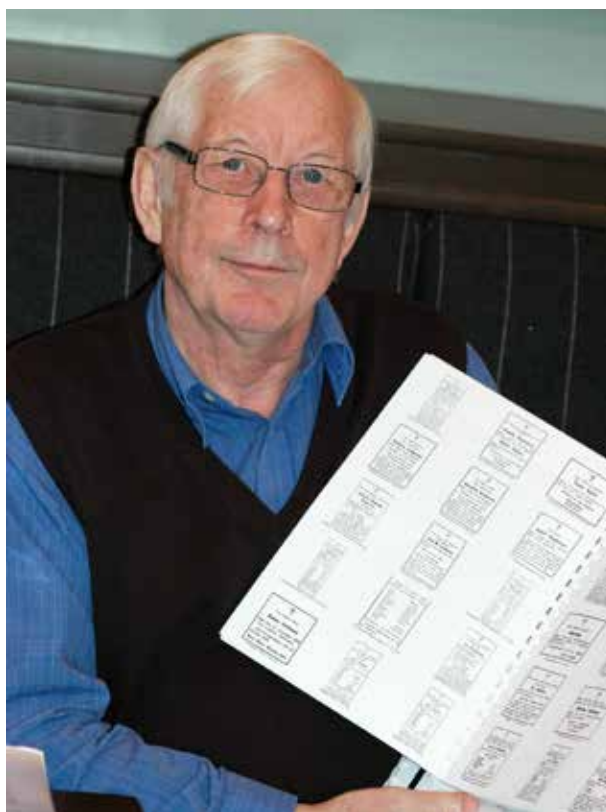
Han hadde drevet med slektsforskning i over 40 år. Han var DIS- medlem, men kjente ikke til basen over dødsannonser. Jeg viste han hvordan han skulle komme inn på basen, og da nevnte han en i familien som døde i 1945. Så fant vi dødsannonsen som sto i 1945. Han takket meg og skrot samtidig av DIS-Norge og at han ofte brukte gravminnene der, sier Olsen.

Nils Tolleshaug i DIS-Norge som har laget søkeprogrammet og databasen, kommenterer dette slik.

– Ved søkningen i databasen brukes et Java-program og dette programmet ”DISann” er utstyrt med en registrering av brukeraktivitet, slik at vi kan få vite hvordan programmet brukes for søk etter annonser. Bruken av programmet avtar etter en topp i februar. Årsaken til denne toppen, var at i februar ble databasen oppdatert med nye dødsannonser for 2013 samtidig som søk i dødsannonser ble publisert som en nyhet på forsiden til DIS-Norge sine nettsider samt på Facebook. Det er overraskende mange som søker i dødsannonsene fra Glåmdalen, noe som understreker hvilken flott kilde DIS-Norge har fått tilgjengelig.

Bruken avtar ut over året, noe som kan skyldes at DIS-medlemmene som kjenner søkemulighetene i dødsannonsene, etter hvert har søkt seg ferdig. Derfor er det nå viktig å lage ny publisitet om dødsannonsene slik at flere DIS-medlemmer blir oppmerksom på denne flotte kilden til slektsdata, sier Tolleshaug.

Databasen finner du på DIS-Norge sine nettsider under Kilder.

Ragnar Olsen sin database med dødsannonser har fått nytt liv på DIS-Norge sine nettsider.

Irritert

Jeg ble først fryktelig irritert, dernest skuffet og såret over å lese innholdet i din (*Aina Johnsen Rønning, red. anm.*) leder. Etter min mening passer det seg ikke for et seriøst magasin å henge ut et enkelt av de utallige slektsforskningsprogrammene som florerer rundt om i verden. Riktignok har My Heritage og Geni.com feil og mangler og henvisninger som det er grunn til å kritisere, men det gjelder etter all sannsynlighet også flere andre.

Jeg har selv brukt My Heritage i flere år og har selv funnet ut at en må bruke de data som fins, med fornuft. Søker man bl. a. på såkalte "Smart matches" gis det tydelig beskjed i My Heritage om at de opplysninger som gis fra andre brukeres web-sider kan avvike fra de opplysninger du selv har klart å finne frem. Dette angis med prosenter for hvert enkelt "funn". En kan også få opp liste over opplysninger som du selv har fylt inn, ikke stemmer

overens hva angår fødselsår, giftermål, dødsår etc. i forhold til andre data for andre personer i ditt eget tre. Før en legger inn data får en også oppgitt om det finnes andre personer i ditt slektstre med samme navn, slik at du ikke skal gjøre feil. Om en ønsker det, kan en også finne ut om det finnes duplikater av navn.

Det er her viktig å være oppmerksom på at det ikke er like viktig for alle at alle opplysninger skal være helt 100 %

Utroskap på MyHeritage

I Slegt og Data 3/2013 var det en artikkel om Liv Ofsdal som var «drept på MyHeritage». Artikkelen beskrev godt hvor viktig det er å sjekke kildene, også primærkildene, som mange nok slurver en del med. Nå lever Liv i beste velgående og hun kunne fortelle historien og rette en pekefinger til de litt lettvinde løsningene som enkelte benytter seg av på Internett.

Helt siden undertegnede begynte med slektsgransking har jeg vært opptatt av å få dataene korrekte. Når man begynner å legge inn dataene i et slektsgranskerprogram så setter man selv standarden. Hvor nøye, hvor mye data eller hvor nøyaktig skal man være, skal man registrere fødested på sykehuset der vedkommende ble født eller der foreldrene hadde bosted? Det finnes ingen fasit men man må selv sette standarden. Og som så mange andre, jeg har endret standarden min mange ganger etter å ha fått gode tips av hvordan andre gjør det. Men en standard har jeg ikke veket fra, alt i mitt slektsprogram skal være lagt inn av meg! Det har gitt meg en bedre innsikt i slekten og jeg har kun meg selv å skyldes dersom noe skulle gå galt

eller være feil, og feil gjør jeg, jeg er nemlig ikke helt feilfri.

Opp igjennom årene har jeg holdt en rekke foredrag, der jeg har poengtert at nøyaktighet og kilde sjekk har vært viktig. I mitt arbeid som pilot er jeg også trent til å følge prosedyrer og sjekklister. I luftfarten tar vi ikke «shortcuts» og det finnes ikke lettvinde løsninger.

I mitt arbeid med å samle slekten kom jeg en dag til at det å gå bakover ikke var så veldig spennende lenger, jeg ville heller finne slekten i bredden. Mange i Norge er blitt kontaktet for å skaffe detaljer og jeg har funnet alle mine tremenninger (den er jo enkel), 127 firmenninger + mange andre - menninger. I tillegg har jeg besøkt slekta i USA (både på mors- og farssiden) da jeg i denne fasen av min slektsgransking synes det er mye hyggeligere å treffe slekta. Å møte de personlig og få data rett fra kilden gjør også mitt slektstre mer nøyaktig og presist.

En dag var jeg på slektsmøte i DIS-Vestfold og en av de virkelig dyktige damene kom bort og fortalte at hun hadde funnet ut at vi var i slekt. Jeg kopierte denne grenen over og sjekket

den da jeg kom hjem. Det var god standard på innleggingen og siden dette er en meget oppegående, sindig, dyktig og nøyaktig dame falt jeg for fristelsen til å kopiere den rett inn. Og det gjorde jeg! Så la jeg den ut på nettet, [www.kjellesvig.net] og jeg ante fred og ingen fare.

Jeg benytter Disgen som slektsprogram og TNG på Internett. TNG for nettpublisering er i mine øyne veldig bra. Etter at programmet er installert trenger man bare å laste opp en GEDCOM-fil, så ligger dataene der. Ved at man må ha login for å se persondataene på nålevende personer og de små detaljer så er personvernet godt ivaretatt. Programmet gir deg også mange muligheter til å lage personifiserte data, med både tekst og bilder. Man velger også selv hvor mye av dataene som man har samlet i slektsgransker programmet som skal ligge på nettet.

Lenge etter at jeg hadde lagt ut dataene kom det en telefon og stemmen var alvorlig. Vedkommende fortalte at de hadde funnet slektsdataene på min hjemmeside og der var det oppført en «bror» til hans kone, som faren angio-

korrekte. Som på andre områder i samfunnet er det her både amatører og spesialister. Noen som er særlig interessert har mulighet for og tid til å besøke arkiver over det ganske land, andre er tilfreds med å søke seg frem i det som er tilgjengelig på nettet. Jeg hører til den sistnevnte gruppe.

Jeg ble såpass irritert over lederen at jeg ikke er sikker på om jeg ville fortsette medlemsskapet i DIS-Norge. Men jeg kommet til den konklusjonen

at det tross alt finnes såpass my interessant i å være medlem at jeg vil forsøke litt til.

Men med altfor mange yringer av samme slag vil jeg måtte vurdere medlemsskapet på nytt.

Jeg håper at medlemsbladet i fremtiden vil vise større grad av nøytralitet når de omtaler de ulike slektsprogrammer i fremtiden. Dere må gjerne gi hver enkelt "karakter" på samme måte som en gjør for biler, restauranter, vin-

og ølsorter m.v., men trekk frem flere og vær objektiv!

Jeg ser ikke noe i veien for at mitt innlegg blir inntatt i et senere nummer av Slegt og Data.

Med vennlig hilsen

Thor B. Rostad,
Sandnes

velig skulle ha, men INGEN i slekten visste om denne «broren» og nå var foreldrene døde. Familien hadde grublet over dette i lang tid og nå var de samlet og bestemte seg for å ringe «Morten».

Jeg var i nærheten av PC'n og slo raskt opp, der sto det i kilder «sindig nøyaktig dame»! Heldigvis er jeg nøyaktig hver gang jeg legger inn data og noterer kildene og i dette tilfellet måtte jeg undersøke nærmere og jeg lovte å komme tilbake. Min kilde sjekket så og det viste seg at denne «broren» var plassert feil, han hadde andre foreldre! I min sjekk rundt dette fant jeg en del andre saker som muligens kunne ha interesse for disse, og jeg noterte alt flittig ned.

Så var det bare å manne seg opp og ta denne samtalen. Og det var bare å legge seg helt flat, jeg beklaget på det sterkeste, forsøkte å forklare hvordan dette kunne skje uten å legge noe skyld på andre. Dette var kun min skyld og jeg beklaget at jeg ikke hadde sjekket dataene nøye nok før jeg la de ut på nettet. Vedkommende var egentlig nok ganske irritert, noe jeg forsto veldig godt, familien hadde diskutert dette

i lang tid og nærmest blitt irritert på faren som ikke hadde fortalt de om «broren». Alt dette grunnet min litt skjodesløse utleggelse av data på nett. Jeg beklaget igjen og igjen og fortalte at i min søken etter data hadde jeg funnet noe som kanskje kunne være interessant for familien. Det var de ikke!

Man kan ikke gjenta for ofte gode slekts regler:

- Skriv ned hvor du har funnet opplysningene. Du tror kanskje også at du kommer til å huske hvor du fant opplysningene, men det er så absolutt ikke alltid tilfelle.

- Ikke stol på alle kilder, ja det kan jeg si.

- Ikke alt du kommer over av informasjon er riktig. Vær veldig kritisk til opplysninger du finner på internett, i slektsbøker eller bygdebøker. Gå til primærkilden, dette er jo noe av essensen i slektsgranskningen.

- Vær systematisk, nøyaktig og presis. Som slektsgransker kommer du til å samle haugevis med informasjon. System og orden tidlig i prosessen er derfor viktig.

- Før du legger noe ut på Internett

sjekk alle dataene. Publisert også dine kilder, det øker troverdigheten til din hjemmeside og andre kan kvalitets-sjekke deg.

Nå fikk jeg meg en alvorlig lærepenge, stol kun på deg selv, sjekk og sjekk igjen og har du ikke samlet inn dataene selv, så vær ytterst forsiktig med å legge det ut på nettet. Det kan ikke sies for ofte, sjekk dine kilder og gå fortrinnsvis til primærkildene. I dette tilfellet så levde jo de fleste, men da må man kontakte de for å få verifisert dataene.

Morten Kjellesvig

Finner jeg noen gravminner på Tjøtta?

AV ODDVAR MUNRO-JENSSEN

Jeg har fartet mye omkring for å finne slekt på Hitra, Bremanger og Randaberg. I Skottland har jeg vært i Wick og Motherwell. Denne gangen sto Nordland og Helgelandskysten på programmet. Jeg pakket notater og kamera i sekken og dro til Petter Dass sitt rike.

Tjøtta ligger i Alstahaug på Helgelandskysten, og det var kanskje ikke så rart at den første jeg tenkte på er Petter Dass (1647-1707). Han er kjent som dikterpresten, og skrev blant annet «Nordlands Trompet». Han var gift med Margrethe Andersdatter (1650-1733), som er i slekt med meg. Hennes besteforeldre var Lauritz Holgersen Arctander og Birgitte Hansdatter Bernhoft. Med andre ord, jeg har mye slekt der oppe. Det er en annen historie. Denne gangen skulle jeg konsentrere meg om mine tipp-oldeforeldre som bodde på Tåvær.

Mens jeg holdt på å forberede turen, så jeg for meg den lille øya ute på Helgelandskysten og de som bodde der. Gjennom min farmor Gudrun Indrehus (1902-1984) og min far Oddvar Martin Jensen (1936-2010) fikk jeg mange historier om familien på Tåvær. Sommeren 1947 var min far og foreldrene hans på Tåvær. De tok tog fra Sandefjord til Trondheim. Der overnattet de hos en kusine av min farfar, Gudrun Møller, og mannen Einar Johannes Bergslid, som var journalist i avisen «Nidaros». Dagen etter dro de med «DS Kong Haakon» til Brønnøysund, og videre med rutebåt til Tåvær. Der traff de Olga og hennes eldste datter Laila (gift Svendsen) med

familie. Så var Fridthjof der. Han drev butikken.

Gamle bilder ble funnet fram og studert. De fleste var tatt i Brønnøysund. Det viser at Brønnøysund var byen for de som bodde der ute. I de dager var bytur en storhending. Finklærne var funnet fram og når de først var i byen gikk turen innom fotografen. Liksom bytur var heller ikke fotografering hverdagskost.

Jeg satte meg ved datamaskinen, lagde rapport og skrev den ut. Etterpå merket jeg av navnene jeg skulle lete etter. Det var Nils Taavær, kona Olydia (Lydia) og sønnen Fridthjof. Kanskje kunne jeg også finne Olga. Slekta på Tåvær lå begravet på Tjøtta gamle kirkegård. Det fikk jeg opplyst av kirkekontoret på Alstahaug for et par år siden. Den gang hadde de kirkeboken liggende der. Nå er den sendt inn og ligger tilgjengelig på nettet. Et spørsmål måtte jeg ha svar på: Hvor lå Tjøtta gamle kirkegård? For å være på den trygge siden spurte jeg tre steder. Først på DIS-chat, så på slektsforum og til slutt i e-post til Alstahaug kirkekontor i Sandnessjøen. Sammen med veibeskrivelsen fra kirkekontoret fikk jeg også vite at gravminnet til Nils og Lyda sannsynligvis var slettet i forbindelse med gjenbruk av kirkegården.

Gravminnet til Fridthjof sto på felt E. Jeg må innrømme at jeg faktisk lurte på om det var noen hensikt å dra dit. Kanskje jeg ikke fant noe, men tenkte tilbake på turen til Fjellværøy for 20 år siden. Da var jeg heller ikke sikker på om det var noen gravminner der, men dro allikevel.

Etter en flytur med mellomlanding i Mosjøen kom jeg fram til Sandnessjøen og Tjøtta. Kirkegården trodde jeg lå oppe ved Tjøtta kirke, men det viste seg å være feil. Etter å ha gått et stykke fant jeg kirkegården, og pulsen steg noen hakk da jeg gikk gjennom porten. Ville jeg finne noe der? Jeg gikk inn og kikket på høyre side. Der var det nye gravminner. Tydelig at de hadde startet gjenbruk av kirkegården. Lenger opp var det ganske godt rensket opp. Litt lenger opp, for seg selv, sto det to gamle gravminner. Jeg gikk for å se om en av dem var gravminnet til Fridthjof. Da jeg kikket på dem fikk jeg meg litt av en overraskelse, det var gravminnene til mine tipp-oldeforeldre Nils og Lydia Taavær. Det gikk opp for meg at jeg virkelig hadde funnet mine tipp-oldeforeldre! Så var det å finne fram rapporten og kamera. Jeg sjekket innskriftene. Etterpå tok jeg noen bilder for å dokumentere «funnet». Neste på lista var Fridthjof. Jeg fortsatte å lete, men fant ham ikke. Nesten nede ved porten fant jeg en slektning til, Olga Schanche Tåvær. Der sto det en villrose som hadde spredt seg ganske mye. Det var nok lenge siden noen satte den der. Det var en stikkende opplevelse å fotografere teksten på steinen. I basen hadde jeg notert at hun døde i 1955, det var feil. Hun døde 25. september 1952. Det ble en ekstra sjekk etter gravminnet til Fridthjof, men det var ikke å finne nå heller. Så oppsummerte jeg med at tre funn var bedre enn forventet. Jeg hadde egentlig ikke ventet å finne noe her etter så mange år. På andre

Bilde øverst: Tjøtta gamle kirkegård
Til venstre: Søstrene Olga og Agnes Taavær
Over til venstre: Gravminnet til Olga Schanche Tåvær
Over til høyre: Gravminnene til Nils og Lydia Taavær

siden av bukta kom det stadig bobiler for å ta ferge. Som da slekta bodde på Tåvær er man også i dag avhengig av å dra sjøveien for å komme fram. Slik er norskekysten med sine fjorder og øyer.

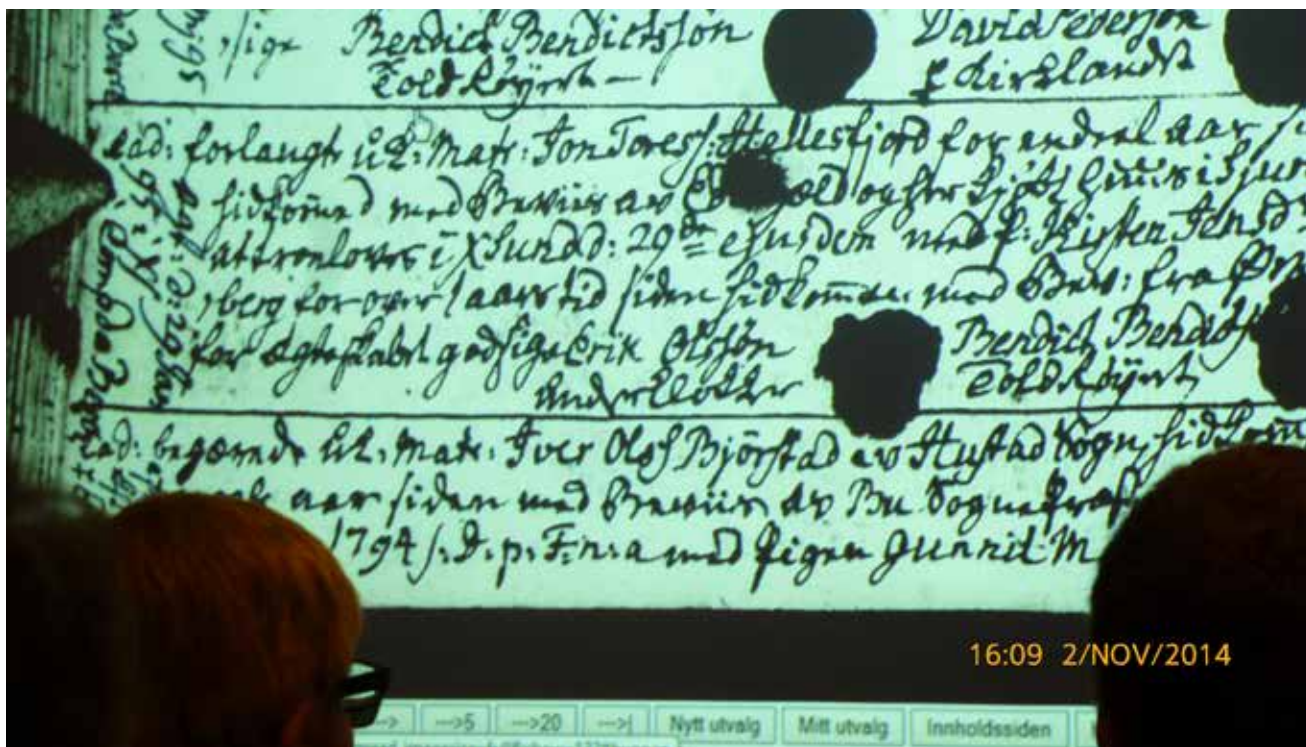
Jeg tok fram NAF-veibok og studerte kartet over Tjøtta og Alstahaug. Lydia var født på «Øverste paa Svinæs». Det er et sted utenfor Tjøtta som heter Svinnes. Sannsynligvis en gård. Kan det være der hun er født? Jeg har søkt i «Norske Gaardnavne» av O. Rygh, men ikke funnet Svinæs eller noe som ligner. Det eneste som står er «Tjøtta med Svinnes». Men Svinæs og Svinnes er jo ganske likt, så det kan være samme sted.

Neste dag opprant med øsregn, men jeg dro på leit etter Tjøtta gård - kjent som stedet der skalden Øyvind Skaldespiller og vikinghøvdingen Hårek fra Tjøtta bodde. Gården ble krongods, og fra 1767 til 1930 eide familien Brodtkorb gården. Deres

private gravsted ligger i en treklynge på venstre bortenfor Tjøtta nye. Jeg bestemte meg for å ta en tur innom Alstahaug kirkekontor i Sandnessjøen for å høre om det var mulig å få bevart gravminnene til Nils og Lydia Taavær. Der kunne de opplyse at gravminnene til Nils og Lydia Taavær var fredet og ikke skal fjernes. Gravminnet til Olga var det ikke noe feste på, så den kunne jeg søke om å få feste for i ti år. Om jeg skal feste gravminnet gjenstår å se. Hun har jo oldebarn og jeg er litt usikker på hva jeg skal gjøre.

Ingen tur uten å gå innom stedets bokhandel for å se på lokallitteratur. «Tradisjonen tro» gjorde jeg det også denne gangen. Jeg fant to bøker der det sto om Tåvær. «Vega -fra fjell til grunner» av Inge Ove Tysnes og «Kulturminner på Sør-Helgeland». Da hadde jeg lesestoff for en stund. Da var dagens to oppgaver gjennomført, og det var på tide å dra tilbake med

hurtigruteskipet «Richard With» mens Nordlandsnaturen med sine sagn og eventyr glir forbi. Det er i slike stunder en gjør seg opp tanker om fortid og nåtid. Med sjøen som allfarvei og naturens former som veiviser har sagnene og eventyrene overlevd gjennom generasjoner. Spranget er stort fra den komfortable «Richard With» til Nordlandsjekta som seilte langs leia. I lyse sommernetter var det idyll mens det kunne være fare for både liv og helse når uværet slo til. Mange fiskerkoner var det nok som sto ved vinduet og speidet etter menn, brødre og sønner når det knaket i husveggene. Dønningene er så vidt merkbare når jeg tenkte på vær og vind denne torsdags ettermiddagen. Før i tiden gikk det langsommere, – da kunne det gå dager å komme fram siden det var vinden som bestemte framdriften. Men de kom fram da også.

DIS-Møre og Romsdal på tur til Trondheim

AV PETTER K ULVESTAD

Dei slekts- og historieinteresserte medlemmane av DIS-Møre og Romsdal hadde i helga 31.oktober – 2.november eit av høgdepunkta i året – nemleg ei besøksreise til kollegane i DIS-Sør-Trøndelag i Trondheim.

Reisa var nok ikkje tilfeldig – DIS-Møre og Romsdal har arbeidd i fleire år for å få til nettopp denne turen – i år 2014. For dette året er eit spesielt ”tungt” historieår – det er 70 år sidan russarane gjekk inn i Finnmark og den tyske nedbrenninga av Finnmark tok til. Finnmarkskrigen vart ei stor katastrofe for Finnmark og Nord-Troms – den tvangsevakuerte befolkninga tapte alt dei hadde. Svært mange vart ført sørover til Trondheim og vidare sørover og utover landet. Mykje av

denne historia er no arkivert her – i Statsarkivet Trondheim.

”D” for ”DORA”

Og DIS-arane i Trondheim ville sette opp eit besøk til Statsarkivet i Trondheim for besøket frå sør. Arkivet er ”bygd” inn i dei gamle ubåtbunkarane som tyskarane med bruk av krigsfangar bygde i Trondheim – ubåtbasen ”Dora”. Kvifor akkurat namnet ”Dora”? Det kom seg av at det tyske namnet på byen her var ”Drontheim”. Det tyske fonetiske alfabetet for bokstaven ”D” er namnet ”Dora”. Altså ”D” for ”Dora” – ”D”rontheim.

Det historiske bakteppet til hendingane frå 1944 -1945 kunne slik ikkje ha vore meir dramatisk og spennande for oss DIS-arar frå sør – enn å få kome til Trondheim og ubåtbasen Dora. Til desse kolossale byggverka i

armert betong som var så kraftige at dei allierte ikkje klarte å øydeleggje dei ved bombing. Dei prøvde ein gong i 1943, men ingen bombe treffe. Etter krigen torde ingen prøve å sprengje dei vekk – dei var for store og solide, der dei låg nær sentrumsområda i Trondheim.

Etter mange tiår kom dei til slutt til nytte – som lagerhallar for mykje av dei arkiva som finst etter hendingane under krigen. Grunna den store massen med betong held dei jamn temperatur.

Men arkiva her i Dora inneheld mykje, mykje meir – frå dei gamle pavebrev skrivne på geiteskinn til dei gamle kyrkjebøkene og emigrantprotokollane – og so vidare om alt som tenkjast kan av både gamal og ny historie. Det var hit til Trondheim at vår reise skulle gå.

Litt rutebilhistorie

Når DIS-arar er på tur, står historie i ”høgsetet” frå alle om ”bord” – frå ein startar og fram til turen kjem til endes. Den flotte turistbussen som vi reiste med, er i realiteten sjølve ”avleggaren” av den gamle ”Vatneruta” som Bernt Øvrevoll starta opp rundt 1930.

Med DIS-skiltet på gjekk vi fyrste på i Spjelkavik – så kom dei andre på etter kvart som vi passerte Sjøholt, Vestnes – Molde – Hjelset og Krifast oppover mot Trondheim.

Frå Molde gjekk turen over til Batnfjordsøya – vi køyrer her den same ruta som den aller fyrste rutebilen i Noreg køyrde i 1908. Ved å køyre over Fursetfjellet med bil, kunne folk i 1908 sleppe båtreisa over den vêrharde Hustadvika. Frå Batnfjordsøya gjekk det dampbåt nordover til Trondheim – frå Trondheim kunne ein alt på denne tida reise med tog til Oslo.

Då alle var komne på, vart det i bussen fortalt både historier og gjeve informasjon om kva vi kunne vente oss når vi kom fram – og litt om programmet. Rett nok ikkje alt, for det var DIS-kollegane våre i Trøndelag som skulle bestemme det meste av programmet. Det einaste vi andre visste, var namnet på hotellet for dei neste to dagane, og at dei kom til å ta oss til Statsarkivet. Vi visste også namnet på restauranten der vi skulle ha felles middag på laurdags kvelden – det var ”Brygghus 9”. Kva vi skulle få servert var det berre dei lokale DIS-arane som visste.

DIS-Sør-Trøndelag-kollegane tek over styringa på laurdag og søndag

Turistbussen henta oss hit og dit til avtalt tid, og vår eigen DIS-chief Åge Nortun kasta ikkje vekk tida med å telje om alle var komne på bussen eller ikkje. Alle var vi vaksne – på ”streken” køyrde bussen – og alle var med – kvar gong. Det kunne blitt langt å gå for dei som ikkje passa tidene.

På Statsarkivet stod eit lokalt team klart under leiing av Finn Karlsen. No var han og blitt pensjonist, men han hadde gjennom alle år leia oppbygginga av Statsarkivet. Dette var hans ekspertområde, det merka vi raskt. Nokre av oss hadde vore her før, men for dei fleste var dette med besøk i eit stort arkivsenter nye erfaringar.

Medan vi kunne nyte kaffi og småkaker rundt småborda i kantina, fekk vi den fyrste innleiinga til arkivverket – korleis det kom til å fungere når vi skulle sleppast inn i ekspedisjonen og lesesalane. Enkelte mapper som det på førehand var bede om å få bla i, var allereie framlagt i ekspedisjonen. All dokumentasjon i arkivverket fanst i permar som vi skulle lære oss å bruke – om og når vi måtte forsøke å finne det ein ville finne informasjon om.

At det måtte finnast eit svært bra system forstod vi etter å ha blitt vist rundt i sjølve arkivet inne i Dora-hallane. Her finst meir enn 25 km med arkivhyller – sett side om side ville mapper og permar rukke frå Trondheim til Stjørdal.

Føre og etter lunsjen vart det ”praktiske” øvingar i ekspedisjonen, i det å finne fram til det som var på søk. Det

viktigaste rådet vi fekk, var systematikk – snarvegane ville ikkje fungere. Alt innhald i heile arkivet var i registerpermane – det var hit vi måtte for å finna fram.

Søndagen vart like spennande, med orienteringar i auditoriet, der både arkivet sin ”mann” Finn Karlsen og Jonny Lyngstad, styremedlem i DIS-Norge, Slekt og Data, hadde sine tørningar – med ulike tema – vist via doble videoprojektorar.

At ein måtte ha full konsentrasjon, ser vi på bildet under. Jonny Lyngstad har arbeidd med desse ”tema” i 40 år og har skrive fleire bygdebøker – no fekk vi ei innføring i korleis å forstå den gamle gotiske skrifta som han viste ulike eksempel på.

Kortaste weekend nokon hadde opplevd?

Dette spennande miljøet som vi hadde fått besøke, fekk tida til å gå så aldeles for raskt – snart sat vi alle på bussen heimover att. DIS-Sør-Trøndelag hadde teke vare på oss på ein framifrå måte. No sat vi på returreisa alle saman, og nytte opp igjen heile det flotte programmet. Ikkje minst flott oppdekking av lunsjmåltid til alle – for ikkje å snakke om den flotte middagen vi fekk servert på Brygghus 9 - langtidssteikt svineribbe med det som høyrer til.

I bussen var det kjekk ”mimring” heile vegen tilbake, men etter kvart steig dei av dei fleste. Snart var vi sunnmøringane også heime att i Spjelkavika, og på ny kunne vi avslutte ein aldeles flott DIS-tur – arrangert av DIS-Møre og Romsdal.

DIS-Salten i nytt møtelokale

AV JAN HAGENES

Laget har hatt kummerlige forhold på gamle Bodø bibliotek. Når det kom 40 personer på møtet, var det fullt. Men vi har holdt fast på biblioteket for å ha hevd på flytting inn i det nye biblioteket som nå står nesten ferdig.

Torsdag 6. november hadde laget sitt første møte i Stormen bibliotek.

Kirsten Limstrand, som har arvet et småbruk på Løding, ca. to mil fra Bodø sentrum, hadde fått hånd om en stor mengde Amerika-brev fra hennes fars søsken, som hadde emigrert i 1923 - 1929. Hun fortalte om forholdene på småbruket før de reiste, og så leste hun fra brevene om hva som møtte dem som slo deg ned og ble værende i Amerika.

Vi fikk høre om gleder, sorger og hjemlengsel. Og om hvordan de norske holdt sammen i tykt og tynt.

Vi fikk også høre om en skyteepisode som skremte de norske. "Men dette må du ikke fortelle videre -" poengterte brevskriveren. Kanskje det kunne ta motet fra andre som hadde tenkt seg over.

Biblioteket serverte kaffe på møtet ettersom DIS-Salten var først ute med møte der. Da var det jo passende å feire med kake til kaffen, så DIS-Salten bestilte ei marsipankake til 70 personer.

Det ble ikke en smule igjen av kaka, for det kom 120 for å høre på foredraget. Og det er vi jo svært fornøyd med.

Høstens første Slechtsverksted i DIS-ST

AV ODDVAR MUNRO-JENSSEN

Den første tirsdagen i september startet DIS-Sør-Trøndelag opp med høstens første «Slechtsverksted» på Statsarkivet i Trondheim (SAT). En halv time etter at de hadde åpnet gikk praten livlig rundt datamaskinene mens kirkebøker og andre dokumenter ble studert nøye. En av dem som hadde tatt tu-

ren innom var Kjell Nervik. Han kunne fortelle at han lette etter informasjon om slekt i bygdebøkene for Stadsbygd.

I høst er det Slechtsverksted hver tirsdag mellom klokken 10 og 13, så er det noen som trenger hjelp med å finne slekt så er det bare å ta en tur innom lesesalen i tredje etasje.

Odd Fremstedal er gravminnekoordinator i Møre og Romsdal. Dei aller fleste av gravminna i Romsdal er no fotografert og lagt ut på nett.

Interessant slektforscardag i Molde

AV ODD FREMSTEDAL

-Vi ønskjer å spre informasjon. DIS-Norge er ein organisasjon som ønskjer å gje hjelp og støtte til dei som driv med slektsgransking. Vi er no ca 600 aktive medlemmar i DIS-Møre og Romsdal og av desse er om lag halvparten i Moldeområdet, seier leiar for DIS-Møre og Romsdal, Åge Nortun.

Sist laurdag arrangerte DIS-Aukra og DIS-Molde den årlege slektforscardagen i Molde. Første gongen denne vart arrangert i Molde var for 10 år sidan, dette var 3. året arrangementet var i Rådhuset.

-Slektforskning er ein hobby som fleire og fleire driv med. På dei lokale møta vi har, kan det vere 40-50 personar. Vi hadde håpa på litt større frammøte i dag sidan vi og kunne vise til interessante innlegg, seier Nortun.

På slektforscardagen i Molde Rådhus hadde også Romsdalsmuseet, Aukra Sogenemnd, Fræna Historielag og Romsdal Sogelag stand, i tillegg til informasjon om DIS-Norge og kva dei driv med.

To interessante innlegg vart og presentert. Jan Si-

monsen fortalde historia om Molde Borgervæbning, ein organisasjon som vart stifta i 2005 på tuftene av noko som var på 1800-talet. Organisasjonen har som mål å gjenskape eit historisk bilde av Molde slik det var rundt 1800 og å vidareføre tradisjonen i Molde om saluttering ved spesielle høve.

Vi fekk og eit innlegg av Anders Kvernberg som er moldegutt og arbeider i nasjonalbiblioteket. Nasjonalbiblioteket har i dag avtale om å få tilsendt alle trykte kjelder, og har no ei enorm samling av aviser, tidsskrift, hefte og bøker, kort sagt det meste av kjeldemateriale som finst i landet. Scanninga av bøker, blad og aviser foregår i Mo i Rana der det automatisk blir scanna ca 1000 bøker i veka.

-Det som blir scanna i dag blir og gjort søkbart og er til god hjelp for dei som driv slektsgransking, sa Kvernberg og viste nokre eksempel for dei frammøtte på slektforscardagen i Rådhuset.

Barn av uekte barn

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Trond Gangnes begynte med slektsforskning fordi faren ønsket seg en bedre familieoversikt til 75-årsdagen sin. Fremdeles mangler den gode oversikten, men Gangnes har både blitt en god slektsforsker, og nytt styremedlem i DIS-Norge.

Det var i 2002 at faren ytret ønske om at Trond Gangnes skulle løse noen slektsmysterier. Faren var nemlig tatt til seg av en barnløs kvinne som synes så synd på barnet som lå forlatt ved ovnen, uten en mor som brydde seg. Trond fikk selv aldri møte sin genetiske farmor, og den eneste som tok kontakt med faren fra den greina var onkelen til faren.

– Jeg laget et slektstre som gikk begge veier og ga det til ham i bursdagsgave. Han ble glad, men jeg skulle ønske at jeg hadde funnet ut enda mer. Jeg er fremdeles ikke helt sikker på at jeg har funnet den riktige faren til far min, sier Gangnes.

Gangnes har også funnet uekte barn på mormo-

rens side, og også her er han i tvil om han har funnet riktig far. I kirkeboka står en sjømann oppført som «påstått far», og siden man i den tiden betalte sjømenn for å stå frem som far, er Gangnes i tvil.

– Jeg sliter litt med egen slektsforskning, ja, sier Gangnes.

Det nye styremedlemmet i DIS-Norge er innkjøper av datatjenester i Telenor, og har programmert tidligere. Det er særlig gravminneprosjektet og nettsidene som Gangnes har lyst til å jobbe med. Han sitter i utvalget som skal rydde opp i innholdet på nettsidene til DIS-Norge.

– I tillegg kunne jeg tenke meg til å bidra med å få lagt ut gravminnene. Det er synd at det tar så lang tid å få gravminnene ut, og at det skal henge på teknologi eller enkeltpersoner, sier Gangnes.

Mye spennende for slektsforskere på Mo

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Mo i Rana er første bibliotek ut som sammenslått fylkesbibliotek, kommunebibliotek og høyskolebibliotek. Tre bibliotek i ett skal likevel oppleves som sømløst. Også databasene er slått sammen. Biblioteket satser på slektsforskere med en egen lokalbokavdeling. Lokalsamlinga har eget mikrofilmapparat med kopieringsmuligheter. Litt kuriøst at man her har satset på barkrakker, - tross høy alder på brukerne.

Biblioteket er flyttet inn i Campus Helgeland midt i byen. Fagbøkene til Rana bibliotek og Universitetsbiblioteket står sammen på hylla og kan lånes av alle.

– Hittil er det bare noen få eksempler på samlokalisering av fag- og folkebibliotek – i Mo, og i Drammen. Det vanligste er jo kombinasjonsbibliotek mellom skole- og folkebibliotek, men det er jo begge deler innenfor det kommunale

ansvarsområdet. Det eneste eksemplet på to kommuner som samarbeider om ett folkebibliotek, er faktisk Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, kommenterer Tone Moseid, som ikke tror samlokaliseringen i seg selv er en stor fordel for slektsforskere, men at store og robuste bibliotek er det.

– Det betyr lengre åpningstider, mer ressurser i form av mediesamling og lisensierte databaser, møterom, teknisk utstyr osv. Interessant er også de forsøkene som nå gjøres også i Norge, med selvbetjente bibliotek. Stavern filial av Larvik bibliotek har satt i gang med dette, Tjøme bibliotek er i gang, og det forholdsvis store bybiblioteket i Sarpsborg skal i gang snart. Det betyr bedre tilgjengelighet til bibliotekbygget utenom den vanlige åpningstiden. Det vil sannsynligvis være en fordel for slektsforskere også, tror Moseid.

Fant broren via blogginnlegg

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Jorun Rødland etterlyste halvbroren sin i USA på facebook og sin egen blogg. Hun visste at moren hadde fått en sønn i California i 1960, men ikke så mye mer. Johannes Risnes var en av de som hjalp Rødland videre i letingen.

- California er et av stedene der fødselsregistrene ligger åpne på Ancestry, og det tok bare sekunder for meg å finne den fødselsnotisen. Hun hadde prøvd å søke selv, men etternavnet var registrert med W og ikke V. Dette er vanlig i USA, sier Risnes.

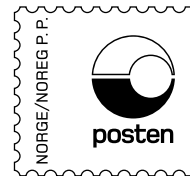
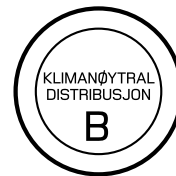
«På bare en time etter blogginnlegget var postet, klarte noen å snuse opp fødselsdatoen til min halvbror. Dette har vi ikke visst, og det er en kjempeviktig greie i letinga! Det viser seg at min mor hadde skrevet seg inn som Watland, med W istedenfor enkel V, som er den norske skrivemåten. Så lite, men Så viktig! Med en fødselsdato hadde vi endelig et skikkelig spor og ledetråd!» skriver Rødland på sin blogg.

Jorunn klarte raskt å få kontakt med broren ved hjelp av

notisen Risnes hadde funnet. Hun skrev på bloggen at hun visste fødselsdatoen, og dette satte en frivillig, amerikansk organisasjon som jobber for å gjenforene adopterte med sin biologiske familie på sporet.

– Via adopsjonsbyrået fikk hun kontakt med broren i løpet av en time. Adoptivforeldrene hans hadde vært helt åpne om at han var adoptert, så det var ikke noe problem, sier Risnes.

Den ukjente broren hadde ofte tenkt på å søke opp sin mor, men var redd for at hun ikke hadde fortalt noen om denne graviditeten og at han da kom til å ødelegge for henne og hennes eventuelle nye familie. Han var glad for å få en telefon fra Rødland, og allerede den første samtalen avslørte at de har mye til felles, blant annet at de begge driver med musikk. Neppe tilfeldig, konkluderer Rødland i sin blogg.

Returadresse:
DIS-Norge
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Medlemsfordeler i DIS-Norge

- Medlemsbladet «Slekt og Data» med mye slektsfaglig stoff tilsendes fire ganger i året
- Full tilgang til våre hjemmesider med mye informasjon og faglig stoff
- Mulighet til å bidra til DIS-treff der du kan treffe andre slektsforskere som kanskje vet noe om din slekt. Som bidragsyter til DIS-treff, får du brukernavn og passord slik at du kan lete i svensk, dansk og finsk database
- Tilbud om å delta på medlemsmøter, kurs og andre arrangementer fra det laget du geografisk tilhører og fra sentralt hold
- "Fadderordning". Du kan få tips og hjelp fra en etablert slektsforsker de første 12 måneder av ditt medlemskap
- Ny avtale med Telenor. Rabatt på mobilt bredbånd, bredbånd og IP-telefoni
- Rabatt på briller og synstest fra Interoptik og Brilleland
- Fulle medlemsrettigheter hos DIS-Danmark på nettet
- DIS-Norges medlemmer får medlemsrabatt på samtlige salgsartikler hos Norsk Slektshistorisk Forening
- Rabatt på diverse varer som slektstavler og bøker (se disbutikken www.disnorge.no/cms/disbutikk.html)
- Rabatt på bokinnbinding og trykking
- Rabatt på Ancestry.se, Genline, Arkiv Digital for dem med slekt i Sverige
- Rabatt på kjøp av anetavler fra HomeDeco

